

НАРЕДБА № Н-3 от 3.02.2020 г. за психологичното осигуряване в Министерството на отбраната, структурите на пряко подчинение на министъра на отбраната и Българската армия

Издадена от министъра на отбраната, обн., ДВ, бр. 14 от 18.02.2020 г., в сила от 18.02.2020 г., изм., бр. 67 от 13.08.2021 г., в сила от 8.08.2020 г., бр. 81 от 28.09.2021 г., в сила от 1.09.2021 г., изм. и доп., бр. 49 от 6.06.2023 г., в сила от 6.06.2023 г.

Глава първа ОБЩИ ПОЛОЖЕНИЯ

Чл. 1. С тази наредба се уреждат задачите и дейностите на специализираното звено и органите по психологично осигуряване в Министерството на отбраната, структурите на пряко подчинение на министъра на отбраната и Българската армия.

Чл. 2. (Изм. – ДВ, бр. 49 от 2023 г., в сила от 6.06.2023 г.) Психологичното осигуряване представлява системен процес за определяне на психологичната пригодност, психичните ресурси и потенциал, поддържане и укрепване на психичното здраве, поддържане и повишаване психичната устойчивост на военнослужещите и сплотеността във военните формирования/структури за справяне със специфични задачи и изисквания чрез система от професионални и организационно-административни дейности, стандарти и ресурси.

Чл. 3. (Изм. – ДВ, бр. 49 от 2023 г., в сила от 6.06.2023 г.) Психологичното осигуряване се реализира от специализираното звено и органите по психологично осигуряване с цел подпомагане на командирите/началниците на военните формирования и ръководителите на съответните структури по изграждане и поддържане на оптимален психосоциален климат във военните формирования или съответните структури, прилагане на гъвкави командно-лидерски практики, укрепване на бойния дух, войнския морал и повишаване психичната устойчивост на военнослужещите.

Чл. 4. (Изм. – ДВ, бр. 49 от 2023 г., в сила от 6.06.2023 г.) Основни направления на дейността на специализираното звено и органите по психологично осигуряване са:

1. определяне на психологична пригодност, психични ресурси и потенциал;
2. провеждане на групови и индивидуални психологични интервенции;
3. разработване и прилагане на обучения за повишаване на психологичните умения;
4. разработване и прилагане на превантивни програми;
5. изготвяне на психосоциални анализи, прогнози и стратегии;
6. осъществяване на приложно-изследователска и научна дейност;
7. провеждане на психологично организационно консултиране;
8. разработване и провеждане на психологични изследвания на психосоциални, организационни, групови и индивидуални процеси и феномени.

Чл. 5. Принципите на психологичното осигуряване са:

1. екипност и мултидисциплинарност;
2. системност;
3. (доп. – ДВ, бр. 49 от 2023 г., в сила от 6.06.2023 г.) спазване на професионални стандарти за добра практика;
4. целесъобразност, приложност и адекватност;
5. способност за непрекъснато адаптиране (гъвкавост).

Чл. 6. Дейностите по психологично осигуряване се провеждат със следните категории лица:

1. кандидати за приемане на военна служба;
2. военнослужещи;
3. кандидати за обучение във висшите военни училища като курсанти;
4. курсанти;
5. кандидати за приемане на служба в доброволния резерв;
6. резервисти;
7. (отм. – ДВ, бр. 49 от 2023 г., в сила от 6.06.2023 г.);
8. (изм. – ДВ, бр. 49 от 2023 г., в сила от 6.06.2023 г.) военнослужещи, определени за участие в операции и мисии – преди, по време и след завръщане;
9. (доп. – ДВ, бр. 49 от 2023 г., в сила от 6.06.2023 г.) цивилни служители – по отношение оценка на психосоциалния климат, психичен и сексуален тормоз на работното място, неравнопоставеност в трудовите права и задължения, включително и по полов признак, и психологично и/или кризисно консултиране.

Глава втора

СПЕЦИАЛИЗИРАНО ЗВЕНО И СПЕЦИАЛИЗИРАНИ ОРГАНИ ПО ПСИХОЛОГИЧНО ОСИГУРЯВАНЕ

Чл. 7. (1) Специализирано звено по психологично осигуряване е Лабораторията за психично здраве и превенция (ЛПЗП) – Военномедицинска академия (ВМА).

(2) Специализирани органи по психологично осигуряване са:

1. (изм. – ДВ, бр. 81 от 2021 г., в сила от 1.09.2021 г.) психолози в Министерството на отбраната, структурите на пряко подчинение на министъра на отбраната и в структурите по чл. 60д, ал. 1 от Закона за отбраната и въоръжените сили на Република България (ЗОВСРБ);
2. психолози във военните формирования от Българската армия (БА);
3. специализирана комисия по чл. 31.

Чл. 8. От състава на специализираното звено и/или специализираните органи по психологично осигуряване се формират екипи за изпълнение на програми, проекти и конкретни задачи.

Чл. 9. Специализираното звено по психологично осигуряване изпълнява следните задачи:

1. провежда психологично обучение на военнослужещи по заявка на командирите (началниците) на военните формирования и ръководителите на съответните структури;
2. (изм. и доп. – ДВ, бр. 49 от 2023 г., в сила от 6.06.2023 г.) подпомага разработването на специализирани приложни програми за обучение на курсантския и сержантския/старшинския състав във висшите военни училища и професионалните сержантски/старшински колежи по заявка на командирите/началниците на военните формирования и ръководителите на съответните структури;
3. (доп. – ДВ, бр. 49 от 2023 г., в сила от 6.06.2023 г.) разработва и прилага програми, свързани с промоцията на психичното здраве и психологичното осигуряване, и ги предлага за утвърждаване от министъра на отбраната;
4. осъществява методическа помощ на специализираните органи по психологично осигуряване по чл. 7, ал. 2;
5. (изм. – ДВ, бр. 49 от 2023 г., в сила от 6.06.2023 г.) изготвя приложно-изследователски и научни разработки по организационно-психологични и психосоциални проблеми и предлага практически подходи за тяхното решаване;
6. съгласувано с командирите/началниците на военните формирования и ръководителите на съответните структури изследва мотивационните и рисковите фактори в армейската среда,

които влияят върху организационната ефективност, личностното функциониране и психичната готовност на военнослужещите, и предлага подходи за тяхното ограничаване;

7. (изм. и доп. – ДВ, бр. 49 от 2023 г., в сила от 6.06.2023 г.) съгласувано с командирите/началниците на военните формирования и ръководителите на съответните структури разработва, адаптира и предлага за утвърждаване от министъра на отбраната на психологични методики за психологични изследвания и психологична оценка и провежда обучения на органите по психологично осигуряване по въвеждането им във военните формирования;

8. провежда психологично консултиране, психотерапия и кризисни интервенции;

9. (изм. – ДВ, бр. 49 от 2023 г., в сила от 6.06.2023 г.) изпълнява дейности по психологично осигуряване на контингентите за участие в операции и мисии;

10. извършва оценка на психологичната пригодност на кандидати за приемане на военна служба и на кандидати за приемане на служба в доброволния резерв;

11. подпомага началника на ВМА по планиране, разработване и организиране на дейностите по психологичното осигуряване във ВМА;

12. (изм. – ДВ, бр. 49 от 2023 г., в сила от 6.06.2023 г.) извършва оценка на степента на риска при участие в операции и мисии;

13. участва в разработване и провеждане на дейности, свързани с изпълнение на национални превантивни програми;

14. оказва психологична помощ при бедствия и аварии;

15. (изм. – ДВ, бр. 49 от 2023 г., в сила от 6.06.2023 г.) съвместно със специализираните органи по психологично осигуряване по чл. 7, ал. 2, т. 1 и 2 провежда изследвания, свързани с оценка на психосоциалния климат, психичен и сексуален тормоз на работното място, неравнопоставеност в трудовите права и задължения, включително и по полов признак;

16. (изм. – ДВ, бр. 49 от 2023 г., в сила от 6.06.2023 г.) изготвя годишен доклад-анализ за дейността си (приложение № 1) и го представя на началника на ВМА;

17. осъществява контакти и взаимодействие със сходни структури в страната и в чужбина, свързани с промоцията на психичното здраве и военната психология;

18. (нова – ДВ, бр. 49 от 2023 г., в сила от 6.06.2023 г.) провежда психологични (организационни, групови и индивидуални) изследвания по актуални проблеми и по проблеми, свързани с психичната готовност и устойчивост на военнослужещите;

19. (нова – ДВ, бр. 49 от 2023 г., в сила от 6.06.2023 г.) участва в изготвянето на нормативни актове и методически пособия по проблемите на военната психология и превантивните програми в Министерството на отбраната, структурите на пряко подчинение на министъра на отбраната и Българската армия.

Чл. 10. Специализираният орган по психологично осигуряване в Министерството на отбраната изпълнява следните задачи:

1. подпомага министъра на отбраната по формиране на политики, свързани с психологичното осигуряване в Министерството на отбраната, структурите на пряко подчинение на министъра на отбраната и Българската армия;
2. (изм. – ДВ, бр. 49 от 2023 г., в сила от 6.06.2023 г.) съвместно с Лабораторията за психично здраве и превенция (ЛПЗП) провежда изследвания, свързани с оценка на психосоциалния климат, психичен и сексуален тормоз на работното място, неравнопоставеност в трудовите права и задължения, включително и по полов признак, и докладва на министъра на отбраната;
3. организира и провежда периодични срещи с военнослужещите от Министерството на отбраната, структурите на пряко подчинение на министъра на отбраната и Българската армия по актуални въпроси, касаещи психосоциалния климат, мотивация и адаптация;
4. анализира информацията от извършени кризисни психологични интервенции на индивидуално, групово и организационно ниво и докладва на министъра на отбраната;

5. участва в разработване и провеждане на дейности, свързани с изпълнение на национални превантивни програми;
6. оказва методическа помощ на специализираните органи по психологично осигуряване в структурите на пряко подчинение на министъра на отбраната и БА.

Чл. 11. (Изм. – ДВ, бр. 81 от 2021 г., в сила от 1.09.2021 г., доп., бр. 49 от 2023 г., в сила от 6.06.2023 г.) Специализираните органи по психологично осигуряване в Командванията на структурите по чл. 60д, ал. 1 от ЗОВСРБ изпълняват следните задачи:

1. подпомагат командирите/началниците по планиране, разработване и организиране на дейностите по психологичното осигуряване в съответното командване;
2. осъществяват методическа помощ и координират дейностите по психологичното осигуряване в подчинените военни формирования;
3. (изм. – ДВ, бр. 49 от 2023 г., в сила от 6.06.2023 г.) изготвят полугодишен и годишен доклад-анализ за дейността си (приложение № 1) и ги представят на командира;
4. (изм. – ДВ, бр. 49 от 2023 г., в сила от 6.06.2023 г.) подпомагат командирите/началниците при планирането на психологичното осигуряване на контингентите за участие в операции и мисии;
5. (изм. – ДВ, бр. 49 от 2023 г., в сила от 6.06.2023 г.) организират и координират дейностите по психологично осигуряване на военнослужещите от военните формирования, определени за участие в операции и мисии (преди, по време и след завръщане);
6. (изм. – ДВ, бр. 49 от 2023 г., в сила от 6.06.2023 г.) провеждат психологично консултиране по заявка на семействата на военнослужещите в случаите по чл. 226л от Закона за отбраната и въоръжените сили на Република България;
7. (изм. – ДВ, бр. 49 от 2023 г., в сила от 6.06.2023 г.) подпомагат и координират провеждането на социално-психологични изследвания по актуални проблеми, свързани с психичната готовност на военнослужещите;
8. (изм. – ДВ, бр. 49 от 2023 г., в сила от 6.06.2023 г.) ръководят дейността по проследяване реадaptацията на военнослужещите, завърнали се от операции и мисии, и координират изпълнението на превантивни програми;
9. (изм. – ДВ, бр. 49 от 2023 г., в сила от 6.06.2023 г.) участват в сертифицирането на военни формирования, подготвящи се за участие в операции и мисии;
10. (изм. – ДВ, бр. 49 от 2023 г., в сила от 6.06.2023 г.) разработват и контролират прилагането на програми за обучения в психологични умения и подготовка по категории военнослужещи;
11. участват в извършването на оценка на психологичната пригодност на кандидати за приемане на военна служба и на кандидати за приемане на служба в доброволния резерв;
12. извършват психологични (кризисни) интервенции на индивидуално, групово и организационно ниво;
13. (изм. – ДВ, бр. 49 от 2023 г., в сила от 6.06.2023 г.) разработват и реализират психологични превантивни дейности, свързани с психичен и сексуален тормоз на работното място, неравнопоставеност в трудовите права и задължения, включително и по полов признак.

Чл. 12. Специализираните органи по психологично осигуряване във военните формирования изпълняват следните задачи:

1. подпомагат командирите/началниците при планирането и организирането на цялостната дейност по психологичното осигуряване във военното формирование;
2. изготвят планове и изпълняват дейности, свързани с адаптацията на новопостъпили военнослужещи;
3. провеждат изследвания по оценка на психосоциалния климат във военното формирование и предлагат подходи по неговото подобряване;

4. (изм. – ДВ, бр. 49 от 2023 г., в сила от 6.06.2023 г.) изпълняват дейности по психологично осигуряване на военнослужещите, определени за участие в операции и мисии (преди заминаване и след завръщане);
5. (изм. – ДВ, бр. 49 от 2023 г., в сила от 6.06.2023 г.) провеждат дейности по проследяване, диагностика, реадaptация и реинтеграция на военнослужещи, участвали в операции и мисии;
6. извършват дейности по психологично изследване на военнослужещи от състава на военните формирования;
7. осъществяват обучителни, тренингови и превантивни дейности с военнослужещи от състава на военните формирования;
8. (изм. – ДВ, бр. 49 от 2023 г., в сила от 6.06.2023 г.) изготвят полугодишен и годишен доклад-анализ за дейността си (приложение № 1) и ги представят на командира/началника;
9. извършват психологични (кризисни) интервенции на индивидуално и групово ниво;
10. (изм. – ДВ, бр. 49 от 2023 г., в сила от 6.06.2023 г.) участват в сертифицирането на военни формирования, подготвящи се за участие в операции и мисии;
11. извършват оценка на психологичната пригодност на кандидати за приемане на военна служба и на кандидати за приемане на служба в доброволния резерв в съответния вид въоръжена сила;
12. (изм. – ДВ, бр. 49 от 2023 г., в сила от 6.06.2023 г.) реализират психологични превантивни дейности, свързани с психичен и сексуален тормоз на работното място, неравнопоставеност в трудовите права и задължения, включително и по полов признак;
13. (изм. – ДВ, бр. 49 от 2023 г., в сила от 6.06.2023 г.) провеждат психологично консултиране по заявка на семействата на военнослужещите, в случаите по чл. 226л от Закона за отбраната и въоръжените сили на Република България.

Чл. 13. Специализираните органи по психологично осигуряване във висшите военни училища изпълняват следните задачи:

1. планират, организират и провеждат цялостната дейност по психологичното осигуряване;
2. (изм. – ДВ, бр. 49 от 2023 г., в сила от 6.06.2023 г.) извършват оценка на психологичната пригодност за обучение на кандидатите за курсанти;
- 2а. (нова – ДВ, бр. 49 от 2023 г., в сила от 6.06.2023 г.) извършват оценка на психологичната пригодност на кандидати за приемане на военна служба и за приемане на служба в доброволния резерв;
3. подпомагат специализираните органи по психологично осигуряване по чл. 7, ал. 2, т. 2 в провеждането на психологична оценка на кандидатите за приемане на военна служба и на кандидатите за приемане на служба в доброволния резерв;
4. проследяват динамиката на личностното развитие и оценяват психичната устойчивост на обучаемите;
5. извършват психологична диагностика на междуличностните и груповите взаимоотношения и изследване на психосоциалния климат;
6. изготвят и адаптират методики за психологична и психосоциална диагностика на курсантите, които се приемат от академичния съвет на съответното висше военно училище и се утвърждават от министъра на отбраната;
7. създават и поддържат база данни с резултатите от психологичната оценка на курсантите;
8. провеждат обучения за повишаване на психологичните умения на офицери, офицерски кандидати, сержанти и курсанти;
9. подпомагат командирите/началниците, провеждащи практически занятия по военнoлидерска подготовка и занятия по оцеляване в екстремални условия;
10. провеждат целеви психологически обучения на различни категории военнослужещи;
11. провеждат индивидуално, групово и организационно консултиране и кризисни интервенции;

12. (изм. – ДВ, бр. 49 от 2023 г., в сила от 6.06.2023 г.) изготвят полугодишен и годишен доклад-анализ за дейността си (приложение № 1) и ги представят на началника на военното училище;

13. проследяват динамиката на личностното развитие на обучаемите в часовете по психо-физиологични изследвания, по 4 учебни часа на семестър;

14. (нова – ДВ, бр. 49 от 2023 г., в сила от 6.06.2023 г.) извършват психологична оценка за военновременна служба на лицата по чл. 57, ал. 1 от Закона за резерва на въоръжените сили на Република България по отделна методика.

Чл. 14. Специализираните органи по психологично осигуряване в структурите на пряко подчинение на министъра на отбраната изпълняват следните задачи:

1. подпомагат командирите/началниците при планирането и организирането на цялостната дейност по психологичното осигуряване;

2. провеждат изследвания за оценка на психосоциалния климат, мотивация и удовлетвореност от труда и предлагат подходи по тяхното подобряване;

3. периодически провеждат изследвания и оценка на личностните характеристики на военнослужещите;

4. изследват и анализират източниците на стреса на работната среда и предлагат мерки за тяхното редуциране;

5. участват в обучение за повишаване на психологичните умения на различните категории командири/началници за работа с военнослужещите;

6. подпомагат командирите/началниците, провеждащи занятия по военнολидерска подготовка, мотивация, работа в екип и управление на стреса;

7. провеждат индивидуално, групово и организационно консултиране и кризисни интервенции;

8. изпълняват дейности, свързани с адаптацията на новопостъпили военнослужещи;

9. (изм. – ДВ, бр. 49 от 2023 г., в сила от 6.06.2023 г.) изготвят годишен доклад-анализ за дейността си (приложение № 1) и го представят на командира/началника;

10. извършват оценка на психологичната пригодност на кандидати за приемане на военна служба и кандидати за приемане на служба в доброволния резерв;

11. (изм. – ДВ, бр. 49 от 2023 г., в сила от 6.06.2023 г.) разработват и реализират психологични превантивни дейности, свързани с психичен и сексуален тормоз на работното място, неравнопоставеност в трудовите права и задължения, включително и по полов признак.

Чл. 15. (Изм. – ДВ, бр. 67 от 2021 г., в сила от 8.08.2020 г.) Дейността на специализираните органи по психологично осигуряване в Служба "Военно разузнаване" се регламентира с акта по чл. 46, ал. 2 и чл. 49, ал. 3 от Закона за военното разузнаване, а на служба "Военна полиция" – с акта по чл. 58, ал. 3 от Правилника за прилагане на Закона за военната полиция.

Глава трета

ВЗАИМОДЕЙСТВИЕ МЕЖДУ СПЕЦИАЛИЗИРАНОТО ЗВЕНО И ОРГАНИТЕ ПО ПСИХОЛОГИЧНО ОСИГУРЯВАНЕ

Чл. 16. Специализираното звено и специализираните органи по психологично осигуряване осъществяват съвместни дейности при:

1. (доп. – ДВ, бр. 49 от 2023 г., в сила от 6.06.2023 г.) разработване и прилагане на превантивни програми и програми в областта на психичното здраве;

2. (изм. – ДВ, бр. 49 от 2023 г., в сила от 6.06.2023 г.) разработване, адаптиране и стандартизиране на психологичен инструментариум;
3. (отм. – ДВ, бр. 49 от 2023 г., в сила от 6.06.2023 г.);
4. (нова – ДВ, бр. 49 от 2023 г., в сила от 6.06.2023 г.) оценката за психологичната пригодност за военна служба, за служба в доброволния резерв и психологична пригодност за военна служба и обучение на кандидатите за курсанти във висшите военни училища;
5. (нова – ДВ, бр. 49 от 2023 г., в сила от 6.06.2023 г.) разработване и прилагане на програми за обучения в психологични умения;
6. (нова – ДВ, бр. 49 от 2023 г., в сила от 6.06.2023 г.) психологични изследвания и организационно консултиране, психологични дейности по превенция на психичен и сексуален тормоз на работното място, неравнопоставеност в трудовите права и задължения, включително и по полов признак, водене на преговори и психологична помощ при критични инциденти, бедствия и аварии;
7. (нова – ДВ, бр. 49 от 2023 г., в сила от 6.06.2023 г.) изготвяне на психосоциални анализи, прогнози и стратегии.

Чл. 17. (Изм. – ДВ, бр. 81 от 2021 г., в сила от 1.09.2021 г., бр. 49 от 2023 г., в сила от 6.06.2023 г.) Специализираният орган по психологично осигуряване в Съвместното командване на силите (СКС) осъществява взаимодействие с психолозите, включени в състава на контингентите, участващи в операции и мисии.

Чл. 18. (Изм. – ДВ, бр. 49 от 2023 г., в сила от 6.06.2023 г.) Специализираното звено и специализираните органи по психологично осигуряване си взаимодействат по проследяване, психологична диагностика и психологични интервенции на участвалите в операции и мисии.

Чл. 19. Специализираното звено и специализираните органи по психологично осигуряване провеждат годишни практически семинари (съвещания).

Глава четвърта

ОСНОВНИ ДЕЙНОСТИ ПО ПСИХОЛОГИЧНО ОСИГУРЯВАНЕ

Раздел I

Определяне на психологична пригодност, психични ресурси и потенциал

Чл. 20. Специализираното звено и специализираните органи по психологично осигуряване използват общ регистър за явилите се кандидати за приемане на военна служба и за приемане на служба в доброволния резерв, достъпен за всички тях.

Чл. 21. Психологичната пригодност за военна служба и за служба в доброволния резерв е състояние на личността, при което лицето притежава психични ресурси и механизми, необходими за ефективно справяне с изискванията на военната служба.

Чл. 22. Определянето на психологичната пригодност се осъществява чрез:

1. скрининг – представлява кратка оценъчна процедура, насочена към изследване на конкретни психологични параметри по конкретен повод;
2. диагностика – представлява изследване на индивидуалните и/или груповите психични ресурси и устойчивост за работа в армейската среда;

3. експертна оценка – представлява комплексно изследване на индивидуалните и/или груповите психични ресурси или оценка на психосоциалния климат при изпълнение на различни видове специфични дейности;

4. прогноза – представлява изследване на динамиката и потенциала за развитие на индивидуално, групово и организационно ниво.

Чл. 23. Дейностите по чл. 22 се извършват чрез една или няколко от следните процедури: социо-демографски данни, психологична експлорация, психологично интервю, психологични тестове и/или въпросници, наблюдение, апаратни изследвания, решаване на казуси, групова работа, анализ по документи, фокус-групи и др.

Раздел II

Оценка на психологичната пригодност на кандидати за приемане на военна служба (Загл. изм. – ДВ, бр. 49 от 2023 г., в сила от 6.06.2023 г.)

Чл. 24. (Изм. – ДВ, бр. 49 от 2023 г., в сила от 6.06.2023 г.) Основната цел на процедурата по провеждане на оценка на психологичната пригодност за приемане на военна служба е прогнозиране на психичните ресурси и механизми за справяне на кандидатите със специфичните изисквания на военната служба.

Чл. 25. (Изм. – ДВ, бр. 49 от 2023 г., в сила от 6.06.2023 г.) Оценката на психологичната пригодност на кандидатите за приемане на военна служба се основава на следните сфери и критерии на изследване:

1. изследване на когнитивната сфера;
2. (изм. – ДВ, бр. 49 от 2023 г., в сила от 6.06.2023 г.) изследване на сферата на мотивацията и нагласите за военна служба;
3. изследване на личностната сфера;
4. изследване на емоционалната сфера;
5. изследване на сферата на социалната компетентност.

Чл. 26. (Изм. – ДВ, бр. 49 от 2023 г., в сила от 6.06.2023 г.) Оценката на психологичната пригодност на кандидатите за приемане на военна служба се извършва от специализираното звено и специализираните органи по психологично осигуряване по утвърдена от министъра на отбраната методика, разработена от специализираното звено.

Чл. 27. (1) (Изм. – ДВ, бр. 49 от 2023 г., в сила от 6.06.2023 г.) Оценката на психологичната пригодност на кандидатите за приемане на военна служба включва:

1. (изм. – ДВ, бр. 49 от 2023 г., в сила от 6.06.2023 г.) попълване на декларация за информирано съгласие по отношение на участието на кандидата в процедурата по психологична оценка по образец съгласно приложение № 2;
2. (изм. – ДВ, бр. 49 от 2023 г., в сила от 6.06.2023 г.) попълване на анкетна карта, включваща информация за социо-демографски данни и образователен ценз по образец съгласно приложение № 4;
3. попълване на психологични тестове;
4. изследване с апаратни методи (при необходимост);
5. обработка на получените от тестовете резултати;
6. провеждане на индивидуално психологично интервю, което изследва следните области:
 - а) (изм. – ДВ, бр. 49 от 2023 г., в сила от 6.06.2023 г.) избор, нагласи и мотивация за военна служба;
 - б) самооценка и взаимоотношения;
 - в) (доп. – ДВ, бр. 49 от 2023 г., в сила от 6.06.2023 г.) отношение към армейския контекст, включително способности и ресурси за субординация;

- г) адаптивност;
д) работа в екип;
е) стресоустойчивост;
ж) (изм. – ДВ, бр. 49 от 2023 г., в сила от 6.06.2023 г.) нагласа и психологичен потенциал за участие в операции и мисии;
7. (доп. – ДВ, бр. 49 от 2023 г., в сила от 6.06.2023 г.) анализ и интерпретация на резултатите;
8. изготвяне на индивидуален протокол със заключение.
(2) (Изм. – ДВ, бр. 49 от 2023 г., в сила от 6.06.2023 г.) За всеки кандидат за приемане на военна служба се изготвя индивидуален протокол с резултатите за оценката на психологичната му пригодност за военна служба. Крайното заключение се оформя чрез отнасяне на кандидата към една от следните две групи:
1. първа група – "психологично пригоден за приемане на военна служба" – определя се при покриване на психологичните критерии по три и повече от посочените в чл. 25 сфери за психологична оценка на индивидуално ниво;
2. втора група – "психологично непригоден за приемане на военна служба" – определя се при непокриване на психологичните критерии по три и повече от посочените в чл. 25 сфери за психологична оценка на индивидуално ниво.
(3) Кандидат, получил оценка "психологично непригоден за приемане на военна служба", не може да бъде приет на военна служба.
(4) (Отм. – ДВ, бр. 49 от 2023 г., в сила от 6.06.2023 г.).
(5) Данните от психологичната оценка се ползват при спазване на Закона за защита на личните данни.
(6) (Изм. и доп. – ДВ, бр. 49 от 2023 г., в сила от 6.06.2023 г.) Протоколите от психологичната оценка се изготвят в срок три работни дни от явяването на кандидата по образец съгласно приложение № 6. Същите се издават в 2 екземпляра от специализираното звено по психологично осигуряване, като първият екземпляр остава към дело, а вторият се изпраща до съответната структура, изпратила кандидата. Специализираните органи по психологично осигуряване изготвят протокола в 3 екземпляра, като първият екземпляр на протокола остава към дело, вторият екземпляр е неразделна част от комплекта документи на кандидата за приемане на военна служба, а третият екземпляр се изпраща за съхранение в съответното военно окръжие.
(7) (Изм. и доп. – ДВ, бр. 49 от 2023 г., в сила от 6.06.2023 г.) Заключение по отношение на оценката за психологична пригодност на кандидатите за приемане на военна служба е валидно от датата на регистриране на протокола за период от 12 месеца за оценените "първа група" и 6 месеца за оценените "втора група". След изтичане на посочените срокове кандидатът има право да се яви отново за оценка на психологичната си пригодност.
(8) (Изм. – ДВ, бр. 49 от 2023 г., в сила от 6.06.2023 г.) Изследваният кандидат има право да се информира относно резултатите от проведената оценка на психологичната му пригодност след подаването на писмено заявление до командира/началника/ръководителя на съответното военно формирование/структура, където е проведена същата.
(9) (Нова – ДВ, бр. 49 от 2023 г., в сила от 6.06.2023 г.) Кандидат, който прекъсне процедурата по оценка на психологичната пригодност за военна служба, се определя като: "За кандидата не може да бъде дадено психологично заключение поради неспазване на процедурата от негова страна".

Чл. 28. (Изм. – ДВ, бр. 81 от 2021 г., в сила от 1.09.2021 г., бр. 49 от 2023 г., в сила от 6.06.2023 г.) Ред и място за провеждане на психологичната оценка на кандидатите за приемане на военна служба:

1. със заповедта за обявяване на вакантни длъжности за приемане на военна служба министърът на отбраната или оправомощените от него длъжностни лица създават организация за провеждане на оценката на психологичната пригодност за военна служба;

2. за военните формирования, където няма специализирани органи по психологично осигуряване и не могат да бъдат осигурени такива, кандидатите за приемане на военна служба се явяват за психологична оценка в специализираното звено по психологично осигуряване;
3. длъжностното лице, отговорно за провеждане на конкурса, организира административно-документалното и материалното осигуряване, свързано с провеждане на психологичната оценка, като за целта осигурява:
- а) журнали за вписване на кандидатите за приемане на военна служба съгласно приложение № 8;
 - б) помещения за попълване на тестовите методики и администриране на процеса;
 - в) самостоятелни помещения за провеждане на психологичните интервюта;
 - г) място за обработка на тестовите, анализ и интерпретация на резултатите;
 - д) компютърна и размножителна техника;
 - е) необходимия инструментариум на хартиен носител;
4. изготвеният протокол за оценка на психологична пригодност се подписва от специалиста психолог, провел изследването, и се регистрира във военното формирование/структурата съгласно заповедта по т. 1;
5. за кандидатите за приемане на военна служба, които показват проблемни резултати, се провежда обсъждане в екип от двама психолози; протоколът се подписва от психолозите, провели обсъждането, и се регистрира във военното формирование/структурата съгласно заповедта по т. 1;
6. специализираният орган по психологично осигуряване от Министерството на отбраната и специализираното звено оказват методическа помощ на специализираните органи по психологично осигуряване по прилагане на методиката за психологичната оценка на кандидатите за приемане на военна служба.

Чл. 29. (Изм. – ДВ, бр. 49 от 2023 г., в сила от 6.06.2023 г.) Психологичната пригодност за обучение на кандидатите за курсанти във висшите военни училища се извършва съгласно методика, приета на академичен съвет на съответното висше военно училище и утвърдена от министъра на отбраната. Заключениеето включва оценка на психологична пригодност за обучение във висше военно училище и оценка на психологична пригодност за военна служба.

Чл. 29а. (Нов – ДВ, бр. 49 от 2023 г., в сила от 6.06.2023 г.) Психолозите от военните формирования се запознават с протоколите за оценка на психологичната пригодност на новоназначените в съответните военни формирования военнослужещи.

Чл. 29б. (Нов – ДВ, бр. 49 от 2023 г., в сила от 6.06.2023 г.) За осъществяване на оценка на психологичната пригодност на кандидатите за приемане на военна служба специалистите от специализираните органи трябва да преминат на сертифицирано обучение в специализираното звено.

Раздел IIa

(Нов – ДВ, бр. 49 от 2023 г., в сила от 6.06.2023 г.) Оценка на психологичната пригодност на кандидати за приемане на служба в доброволния резерв

Чл. 29в. (Нов – ДВ, бр. 49 от 2023 г., в сила от 6.06.2023 г.) Основната цел на процедурата по провеждане на оценка на психологичната пригодност за приемане на служба в доброволния резерв е прогнозиране на психичните ресурси и механизми за справяне на кандидатите със специфичните изисквания на службата в доброволния резерв.

Чл. 29г. (Нов – ДВ, бр. 49 от 2023 г., в сила от 6.06.2023 г.) Оценката на психологичната пригодност на кандидатите за приемане на служба в доброволния резерв се основава на следните сфери на изследване:

1. изследване на когнитивна сфера;
2. изследване на интелектуална сфера;
3. изследване на личностна сфера;
4. изследване на емоционална сфера;
5. изследване на сфера на социалната компетентност.

Чл. 29д. (Нов – ДВ, бр. 49 от 2023 г., в сила от 6.06.2023 г.) Оценката на психологичната пригодност на кандидатите за приемане на служба в доброволния резерв се извършва от специализираното звено и специализираните органи по психологично осигуряване по утвърдена от министъра на отбраната методика, разработена от специализираното звено.

Чл. 29е. (Нов – ДВ, бр. 49 от 2023 г., в сила от 6.06.2023 г.) За осъществяване на оценка за психологичната пригодност на кандидатите за служба в доброволния резерв специалистите от специализираните органи трябва да преминат на сертифицирано обучение в специализираното звено.

Чл. 29ж. (Нов – ДВ, бр. 49 от 2023 г., в сила от 6.06.2023 г.) (1) На кандидатите за срочна служба в доброволния резерв се провежда и оценка за психологична пригодност за военна служба, като едновременно се издават два отделни протокола.

(2) За приемане на срочна служба в доброволния резерв е достатъчно кандидатът да получи само оценка за психологична пригодност за приемане на срочна служба в доброволния резерв.

Чл. 29з. (Нов – ДВ, бр. 49 от 2023 г., в сила от 6.06.2023 г.) (1) Оценката на психологичната пригодност на кандидатите за приемане на служба в доброволния резерв включва:

1. попълване на декларация за информирано съгласие по отношение на участието на кандидата в процедурата по психологична оценка по образец съгласно приложение № 3;
2. попълване на анкетна карта, включваща информация за социо-демографски данни и образователен ценз по образец съгласно приложение № 5;
3. попълване на психологични тестове;
4. изследване с апаратни методи (при необходимост);
5. обработка на получените от тестовете резултати;
6. провеждане на индивидуално психологично интервю, което изследва следните области:
 - а) избор, нагласи и мотивация за служба в доброволния резерв;
 - б) самооценка и взаимоотношения;
 - в) отношение към армейския контекст, включително способности и ресурси за субординация;
 - г) адаптивност;
 - д) работа в екип;
 - е) стресоустойчивост;
 - ж) нагласа и психологичен потенциал за активна служба;
7. анализ и интерпретация на резултатите;
8. изготвяне на индивидуален протокол със заключение.

(2) За всеки кандидат за приемане на служба в доброволния резерв се изготвя индивидуален протокол с резултатите за оценката на психологичната му пригодност за служба в доброволния резерв. Крайното заключение се оформя чрез отнасяне на кандидата към една от следните две групи:

1. първа група – "психологично пригоден за приемане на служба в доброволния резерв" – определя се при покриване на психологичните критерии по три и повече от посочените в чл. 29г сфери за психологична оценка на индивидуално ниво;
2. втора група – "психологично непригоден за приемане на служба в доброволния резерв" – определя се при непокриване на психологичните критерии по три и повече от посочените в чл. 29г сфери за психологична оценка на индивидуално ниво.
- (3) Кандидат, получил оценка "психологично непригоден за приемане на служба в доброволния резерв", не може да сключи договор за приемане на служба в доброволния резерв.
- (4) Данните от психологичната оценка се ползват при спазване на Закона за защита на личните данни.
- (5) Протоколите от психологичната оценка се изготвят в срок три работни дни от явяването на кандидата по образец съгласно приложение № 7. Същите се издават в 2 екземпляра от специализираното звено по психологично осигуряване, като първият екземпляр остава към дело, а вторият се изпраща до съответното военно формирование/структура, изпратило кандидата. Специализираните органи по психологично осигуряване изготвят протокола в 3 екземпляра, като първият екземпляр на протокола остава към дело, вторият екземпляр е неразделна част от комплекта документи на кандидата за приемане на служба в доброволния резерв, а третият екземпляр се изпраща за съхранение в съответното военно окръжие.
- (6) Заключение по отношение на оценката за психологична пригодност на кандидатите за приемане на служба в доброволния резерв е валидно от датата на регистриране на протокола за период от 12 месеца за оценените "първа група" и 6 месеца за оценените "втора група". След изтичане на посочените срокове кандидатът има право да се яви отново за оценка на психологичната си пригодност.
- (7) Изследваният кандидат има право да се информира относно резултатите от проведената оценка на психологичната му пригодност след подаването на писмено заявление до командира/началника/ръководителя на съответното военно формирование/структура, където е проведена същата.

Чл. 29и. (Нов – ДВ, бр. 49 от 2023 г., в сила от 6.06.2023 г.) Ред и място за провеждане на психологичната оценка на кандидатите за приемане на служба в доброволния резерв:

1. със заповед относно обявяване на вакантни длъжности за приемане на служба в доброволния резерв се създава организация за провеждане на оценката на психологичната пригодност;
2. длъжностното лице, отговорно за провеждане на подбора на кандидатите за служба в доброволния резерв или за провеждане на конкурса на кандидатите за служба в доброволния резерв, организира административно-документалното и материалното осигуряване, свързано с провеждане на психологичната оценка, като за целта осигурява:
 - а) журнали за вписване на кандидатите съгласно приложение № 9;
 - б) помещения за попълване на тестовите методики и администриране на процеса;
 - в) самостоятелни помещения за провеждане на психологичните интервюта;
 - г) място за обработка на тестовете, анализ и интерпретация на резултатите;
 - д) компютърна и размножителна техника;
 - е) необходимия инструментариум на хартиен носител;
3. протоколът за оценка на психологична пригодност се подписва от специалиста психолог, провел изследването; за кандидатите за приемане на служба в доброволния резерв, които показват проблемни резултати, се провежда обсъждане в екип от двама психолози, като протоколът се подписва от психолозите, провели обсъждането;
4. изготвеният протокол се регистрира във военното формирование/структура, където се извършва оценката;

5. специализираният орган по психологично осигуряване от Министерството на отбраната и специализираното звено оказват методическа помощ на специализираните органи по психологично осигуряване по прилагане на методиката за психологичната оценка на кандидатите за приемане на служба в доброволния резерв.

Раздел III

Оценка на психологичната пригодност на военнослужещи/резервисти (Загл. изм. – ДВ, бр. 49 от 2023 г., в сила от 6.06.2023 г.)

Чл. 30. (Изм. – ДВ, бр. 49 от 2023 г., в сила от 6.06.2023 г.) Целта на оценката на психологична пригодност е да даде заключение относно психичните ресурси, потенциал и механизми за ефективно справяне на военнослужещия/резервиста на служба в доброволния резерв.

Чл. 31. (Изм. – ДВ, бр. 49 от 2023 г., в сила от 6.06.2023 г.) Оценката на психологичната пригодност за военна служба се извършва във ВМА от Постоянно действаща специализирана комисия за оценка на психологичната пригодност на военнослужещи/резервисти, назначена със заповед на министъра на отбраната. Комисията е в състав: председател – специалист от специализираното звено по психологично осигуряване, и членове – психолози от специализираните органи по психологично осигуряване по чл. 7, ал. 2, т. 1 и 2. Решенията на специализираната комисия се вземат с квалифицирано мнозинство.

Чл. 32. (Изм. – ДВ, бр. 49 от 2023 г., в сила от 6.06.2023 г.) Военнослужещите/резервистите се насочват до комисията по чл. 31 за оценка на психологичната пригодност от командира/началника/ръководителя на военното формирование/структурата, където служи военнослужещият/резервистът, със следните документи:

1. (изм. – ДВ, бр. 49 от 2023 г., в сила от 6.06.2023 г.) мотивирано предложение от непосредствения командир;
2. здравно-производствена характеристика;
3. кадрова справка;
4. длъжностна характеристика;
5. протокол със заключение от проведена психологична работа и изследвания от страна на специализирания орган по психологично осигуряване на военното формирование/структура.

Чл. 33. (Изм. – ДВ, бр. 49 от 2023 г., в сила от 6.06.2023 г.) В срок от десет дни след получаване на документите по чл. 32 председателят на комисията по чл. 31 е длъжен да уведоми командира/началника/ръководителя на военното формирование/структурата за датата на явяване на военнослужещия/резервиста.

Чл. 34. (1) (Изм. – ДВ, бр. 49 от 2023 г., в сила от 6.06.2023 г.) Оценката за психологична пригодност за военна служба/служба в доброволния резерв включва:

1. запознаване на членовете на комисията с наличната документация;
2. разширено психологично изследване, което включва:
 - а) попълване на декларация за информирано съгласие по отношение на участието му в процедурата;
 - б) тестово изследване, съобразено със спецификата на конкретния случай;
 - в) психологично интервю, провеждано от двама членове на комисията;
 - г) обсъждане на резултатите от проведеното психологично изследване;
 - д) събеседване с прекия командир;
 - е) заключително събеседване с военнослужещия при необходимост.

- (2) (Изм. – ДВ, бр. 49 от 2023 г., в сила от 6.06.2023 г.) След приключване на разширеното психологично изследване комисията по чл. 31 обсъжда резултатите и взема решение.
- (3) (Изм. и доп. – ДВ, бр. 49 от 2023 г., в сила от 6.06.2023 г.) За всеки военнослужещ, явил се за оценка на психологичната пригодност, се изготвя протокол със заключение и експертно решение, съдържащо идентично заключение (приложение № 9а).
- (4) Крайното заключение се оформя в следните две групи:
1. (доп. – ДВ, бр. 49 от 2023 г., в сила от 6.06.2023 г.) психологично пригоден за военна служба/психологично пригоден за служба в доброволния резерв;
 2. (доп. – ДВ, бр. 49 от 2023 г., в сила от 6.06.2023 г.) психологично непригоден за военна служба/психологично непригоден за служба в доброволния резерв.
- (5) (Изм. – ДВ, бр. 49 от 2023 г., в сила от 6.06.2023 г.) След получаване на протокола от оценката на психологичната пригодност за военна служба/служба в доброволния резерв, командирът/началникът на военното формирование/ръководителят на съответната структура запознава военнослужещия/резервиста със заключението и му връчва експертното решение срещу подпис. При отказ да се приеме експертното решение това се отбелязва върху него и се удостоверява с подписа на двама свидетели, като експертното решение се счита за връчено.
- (6) (Нова – ДВ, бр. 49 от 2023 г., в сила от 6.06.2023 г.) Решенията за психологична пригодност на комисията по чл. 31 не подлежат на обжалване по административен ред. Експертното решение подлежи на обжалване по реда на Административнопроцесуалния кодекс пред съответния административен съд по постоянен адрес на посочения в акта адресат в 14-дневен срок от съобщаването му.
- (7) (Предишна ал. 6, изм. – ДВ, бр. 49 от 2023 г., в сила от 6.06.2023 г.) Резултатите от оценката за психологична пригодност по смисъла на този раздел могат да се използват само като основание за прекратяване на договора за военна служба/служба в доброволния резерв и освобождаване от служба по реда на чл. 162, т. 3 от ЗОВСРБ, чл. 30, т. 11 във връзка с чл. 24, ал. 1, т. 2 и чл. 59д, т. 6 във връзка с чл. 59б, ал. 1, т. 3 от ЗРВСРБ.

Раздел IV

Психологични интервенции

Чл. 35. Психологичните интервенции представляват специализирани дейности, които включват:

1. психологично и/или кризисно консултиране на индивидуално, групово и организационно ниво, които се извършват съгласно принципите за провеждане на кризисни интервенции и антикризисна работа по образец съгласно приложение № 10;
2. специализирани кризисни интервенции – дифузия, демобилизация и дебрифинг, съгласно приложение № 11;
3. (изм. – ДВ, бр. 49 от 2023 г., в сила от 6.06.2023 г.) психотерапия – индивидуална и груповая, а в случаите по чл. 226л от ЗОВСРБ – и семейна;
4. (нова – ДВ, бр. 49 от 2023 г., в сила от 6.06.2023 г.) психологично консултиране.

Чл. 36. Специализираните дейности по чл. 35 се провеждат в следните случаи:

1. при критични инциденти;
2. (изм. – ДВ, бр. 49 от 2023 г., в сила от 6.06.2023 г.) при нарушения на военната дисциплина по смисъла на чл. 242 от ЗОВСРБ;
3. (изм. – ДВ, бр. 49 от 2023 г., в сила от 6.06.2023 г.) при завръщане на контингенти от участие в операции и мисии (по показания);
4. по заявка на командирите/началниците на военните формирования /структури и/или на военнослужещите;
5. по преценка на психолозите.

Раздел V

Обучения в психологични умения

(Загл. изм. – ДВ, бр. 49 от 2023 г., в сила от 6.06.2023 г.)

Чл. 37. (1) (Изм. – ДВ, бр. 49 от 2023 г., в сила от 6.06.2023 г.) Обучението в психологични умения представлява специализирана дейност, насочена към повишаване на практическата психологична компетентност на военнослужещите, и включва разработване и прилагане на обучителни и тренингови програми.

(2) Обучението се провежда в индивидуален или групов формат от специалисти от специализираното звено по психологично осигуряване и/или специализираните органи по психологично осигуряване, като се използват следните форми: лекционна, дискуссионна, ролеви игри, тренингово-приложна, фокус-групи, практически занятия и др.

(3) (Изм. – ДВ, бр. 49 от 2023 г., в сила от 6.06.2023 г.) Обучението в психологични умения включва следните основни области:

1. повишаване изграждането на лидерската компетентност на командния състав;
2. повишаване уменията за работа в екип и екипна съвместимост и подобряване на психосоциалния климат във военните формирования/структури;
3. повишаване уменията на личния състав по превенция и контрол на професионалния и бойния стрес;
4. разпознаване, повлияване и прогнозиране на рисково поведение;
5. (изм. – ДВ, бр. 49 от 2023 г., в сила от 6.06.2023 г.) повишаване на социалните умения за работа в мултикултурна и многонационална среда;
6. (изм. – ДВ, бр. 49 от 2023 г., в сила от 6.06.2023 г.) провеждане на психологична подготовка за повишаване на психичната устойчивост на военнослужещите;
7. други обучителни и тренингови дейности съобразно спецификата и необходимостта на конкретната задача.

(4) Специализираното звено по психологично осигуряване и/или специализираните органи по психологично осигуряване провеждат обучение на военнослужещите за повишаване на практическите им психологични умения по утвърдени от съответния командир (началник) на военното формирование и ръководителя на съответната структура планове и програми за възлагане по команден ред.

(5) (Изм. – ДВ, бр. 49 от 2023 г., в сила от 6.06.2023 г.) Специализираните органи по психологично осигуряване провеждат обучение в психологични умения съгласно утвърдените програми за подготовка в съответните военни формирования/структури.

Раздел VI

Превантивни програми и приложно-изследователска дейност

Чл. 38. (1) Специализираното звено по психологично осигуряване и/или специализираните органи по психологично осигуряване разработват и реализират превантивни програми, насочени към:

1. превенция и контрол на професионалния и бойния стрес съгласно приложение № 12;
2. превенция на рисково поведение съгласно приложение № 13;
3. (нова – ДВ, бр. 49 от 2023 г., в сила от 6.06.2023 г.) оптимизиране на личностното функциониране и психичната готовност на военнослужещите.

(2) Специализираното звено по психологично осигуряване и/или специализираните органи по психологично осигуряване участват в разработването и изпълнението на външни проекти.

Чл. 39. Специализираното звено по психологично осигуряване и/или специализираните органи по психологично осигуряване провеждат приложно-изследователска дейност съгласно утвърдени от съответния командир (началник) на военното формирование и ръководителя на съответната структура годишни планове или след възлагане по команден ред.

Глава пета

ПСИХОЛОГИЧНО ОСИГУРЯВАНЕ НА ВОЕННОСЛУЖЕЩИТЕ И КОНТИНГЕНТИТЕ, УЧАСТВАЩИ В ОПЕРАЦИИ И МИСИИ

(Загл. изм. – ДВ, бр. 49 от 2023 г., в сила от 6.06.2023 г.)

Чл. 40. (Изм. – ДВ, бр. 49 от 2023 г., в сила от 6.06.2023 г.) Психологичното осигуряване на военнослужещите и контингентите, участващи в операции и мисии, включва дейности преди, по време и след завръщане на контингента съгласно приложение № 14.

Чл. 41. (1) (Изм. – ДВ, бр. 49 от 2023 г., в сила от 6.06.2023 г.) Психологичното осигуряване на контингентите и военнослужещите преди заминаване в операции и мисии включва:

1. (изм. – ДВ, бр. 49 от 2023 г., в сила от 6.06.2023 г.) скринингово изследване на определените военнослужещи за участие в операция и мисия;
2. обучение в психологични умения преди заминаване;
3. оценка на психосоциалния климат по време на подготовката във връзка със сертифициране на контингента;
4. изготвяне на заключение от оценката на психосоциалния климат при сертифициране на формированията;
5. (отм. – ДВ, бр. 49 от 2023 г., в сила от 6.06.2023 г.).

(2) (Изм. – ДВ, бр. 49 от 2023 г., в сила от 6.06.2023 г.) По време на подготовката за участие в операции и мисии командирите наблюдават за поведенчески и/или дисциплинарни нарушения (рисково поведение) на включените в състава на контингента военнослужещи. При констатиране на такива прояви същите се насочват към психолога на военното формирование, отговорно за провеждане на подготовката, а при необходимост – към специализираното звено по психологично осигуряване за разширено изследване.

Чл. 42. Психологичното обучение преди заминаване има за цел запознаване на военнослужещите със стресорите и условията на конкретната операция или мисия, формиране на специфични умения и нагласи за контрол на стреса, овладяване на ефективни стилове на лидерство и повишаване сплотеността и психичната устойчивост на военнослужещите в състава на контингента.

Чл. 43. (1) (Изм. – ДВ, бр. 49 от 2023 г., в сила от 6.06.2023 г.) Длъжността "психолог" към съответния контингент се разкрива съобразно степента на риска, характера и спецификата на операцията и мисията.

(2) За длъжността "психолог", утвърдена в длъжностното разписание на съответния контингент, се допускат кандидати, работещи в специализираното звено по психологично осигуряване и специализираните органи по психологично осигуряване, с професионален опит не по-малък от 3 години.

(3) Определеният за участие в операцията и мисията кандидат за длъжността "психолог" преминава индивидуална подготовка с продължителност от 3 до 5 работни дни в специализираното звено по психологично осигуряване по утвърдена от началника на ВМА програма.

Чл. 44. (1) Психолозите в състава на контингентите разработват план, който се утвърждава от националния командир, и осъществяват следните дейности по време на операцията и мисията:

1. (изм. – ДВ, бр. 49 от 2023 г., в сила от 6.06.2023 г.) изследване на психосоциалния климат и сплотеността в подразделенията, включени в състава на съответния контингент;
 2. (изм. – ДВ, бр. 49 от 2023 г., в сила от 6.06.2023 г.) провеждане на групова психологична работа по подобряване взаимодействието и работата в екип;
 3. (изм. – ДВ, бр. 49 от 2023 г., в сила от 6.06.2023 г.) провеждане на групова дискуссионна работа по поддържане бойния дух и морал на военнослужещите;
 4. (изм. – ДВ, бр. 49 от 2023 г., в сила от 6.06.2023 г.) провеждане на индивидуално и групово консултиране;
 5. (изм. – ДВ, бр. 49 от 2023 г., в сила от 6.06.2023 г.) провеждане на антикризисни интервенции след критичен инцидент и изготвят протокол за проведената работа;
 6. (изм. – ДВ, бр. 49 от 2023 г., в сила от 6.06.2023 г.) изготвяне на месечни доклад-анализи по образец съгласно приложение № 15, свързани с психичното състояние и устойчивост на личния състав;
 7. (изм. – ДВ, бр. 49 от 2023 г., в сила от 6.06.2023 г.) подпомагане командния състав по оптимизиране на лидерските практики, свързани с конкретни ситуации и/или конфликти.
- (2) (Изм. – ДВ, бр. 49 от 2023 г., в сила от 6.06.2023 г.) Когато в състава на контингента няма психолог, дейностите по ал. 1 могат да се извършват от екипи, състоящи се от специалисти от специализираното звено по психологично осигуряване и специализираните органи по психологично осигуряване. Екипите се изпращат в случаи на критични инциденти или при влошаване на обстановката по сигурността след възлагане по команден ред.
- (3) Психолозите в състава на контингентите получават при необходимост методически указания от специализираното звено по психологично осигуряване чрез СКС.
- (4) Командният състав, медицинските органи и психолозите в състава на контингентите извършват съвместни действия по превенция, контрол и лечение на професионалния и бойния стрес и повишаване на сплотеността и бойния дух на военнослужещите.

Чл. 45. Провеждането на групова работа на командния състав след изпълнение на бойна задача се извършва съгласно т. 5.5 от приложение № 14.

Чл. 46. (Изм. – ДВ, бр. 49 от 2023 г., в сила от 6.06.2023 г.) Психологичното осигуряване при завръщане на контингентите от операции и мисии включва:

1. тестово изследване за наличие на прояви на стресова симптоматика;
2. провеждане на групова психологична работа за подпомагане процесите на емоционално стабилизиране и рехабилитация;
3. провеждане на антикризисни интервенции при индикации;
4. индивидуално психологично консултиране (при индикации и/или заявка) и проследяване на рехабилитацията след завръщане;
5. (отм. – ДВ, бр. 49 от 2023 г., в сила от 6.06.2023 г.);
6. (изм. – ДВ, бр. 49 от 2023 г., в сила от 6.06.2023 г.) психологично консултиране на семейства на участници в операции и мисии в случаите по чл. 226л от ЗОВСРБ.

Глава шеста

ОРГАНИЗАЦИОННИ ДЕЙНОСТИ НА КОМАНДИРИТЕ/НАЧАЛНИЦИТЕ НА ВОЕННИТЕ ФОРМИРОВАНИЯ И РЪКОВОДИТЕЛИТЕ НА СЪОТВЕТНИТЕ СТРУКТУРИ ПО ПРЕВЕНЦИЯ НА

РИСКОВО ПОВЕДЕНИЕ И ОЦЕНКА НА ПСИХОСОЦИАЛНИЯ КЛИМАТ

Чл. 47. Командирите/началниците на военните формирования и ръководителите на съответните структури сформират със своя заповед ежегодно постояннодействащи комисии за превенция на рисково поведение на военнослужещите със състав и задачи по образец съгласно приложение № 16.

Чл. 48. (Изм. – ДВ, бр. 49 от 2023 г., в сила от 6.06.2023 г.)
Командирите/началниците на военните формирования и ръководителите на съответните структури възлагат и контролират извършването на периодична оценка на психосоциалния климат по методики, съгласно приложение № 17.

Чл. 49. Непосредствените командири прилагат правила за практическа психологична работа в ежедневната си дейност съгласно приложение № 18.

Чл. 50. Дейностите по психологично осигуряване се включват в годишните планове на военните формирования/структури и се осигуряват с необходимите информационни, технически, финансови и човешки ресурси.

ДОПЪЛНИТЕЛНИ РАЗПОРЕДБИ

§ 1. По смисъла на тази наредба:

1. "Психично здраве" е състояние на индивидуално благополучие, при което индивидът реализира собствения си потенциал, може да се справя с нормалния стрес в живота, може да работи продуктивно и плодотворно и да допринася за ефективното функциониране на общността.
2. (Изм. – ДВ, бр. 49 от 2023 г., в сила от 6.06.2023 г.) "Кризисна интервенция" е квалифицирана помощ/подкрепа, насочена към подпомагане поведението на индивиди за психологично разрешаване на внезапни кризи и възстановяване нивото на психично функциониране.
3. "Психологично консултиране" е квалифицирана дейност, насочена към преодоляване на индивидуални, групови и организационни проблеми чрез провеждане на системна оценка и въздействия.
4. "Бойният стрес" е преходно състояние, което се развива в отговор на критичен инцидент по време на бойни действия, включва емоционални, физиологични и когнитивни прояви и отзвучава в рамките на 48 часа.
5. "Професионалният стрес" се дефинира най-общо като реакция на индивида към повишените и прекомерни изисквания на работната среда, които нарушават и/или изчерпват неговите психични ресурси за справяне и ефективно функциониране.
6. "Рисково поведение" е изява на дезадаптивни поведенчески модели за справяне с изискванията на военната среда, нарушаващи нормите на организацията и застрашаващи функционирането на военнослужещия и военното формирование/структура.
7. (Изм. – ДВ, бр. 49 от 2023 г., в сила от 6.06.2023 г.) "Критичен инцидент" представлява неочаквано и внезапно събитие извън обхвата на нормалните човешки преживявания, което нарушава чувството за контрол, включва възприемането на заплахата за живота и елементи на физическа и/или емоционална загуба.
8. "Психична готовност" е способност на личния състав да реализира поставените задачи на базата на мобилизиране на собствените си ресурси.
9. "Психична устойчивост" представлява динамичен процес, водещ до позитивна адаптация в контекста на преживяване на значими трудности.

§ 2. По отношение на кандидатите за обучение във висшите военни училища се прилагат разпоредбите на тази наредба.

ПРЕХОДНИ И ЗАКЛЮЧИТЕЛНИ РАЗПОРЕДБИ

§ 3. (Доп. – ДВ, бр. 49 от 2023 г., в сила от 6.06.2023 г.) Наредбата се издава на основание чл. 26, т. 7, чл. 141, ал. 3 от Закона за отбраната и въоръжените сили на Република България и чл. 24, ал. 3 и чл. 59б, ал. 4 от Закона за резерва на въоръжените сили на Република България.

§ 4. Тази наредба отменя Наредба № Н-12 от 2011 г. за психологичното осигуряване на военнослужещите от Министерството на отбраната, Българската армия и структурите на пряко подчинение на министъра на отбраната (обн., ДВ, бр. 44 от 2011 г.; изм. и доп., бр. 96 от 2011 г., бр. 66 от 2012 г.; доп., бр. 44 от 2014 г.).

§ 5. Наредбата влиза в сила от деня на обнародването ѝ в "Държавен вестник".

§ 6. В тримесечен срок от влизане в сила на наредбата специализираното звено по психологичното осигуряване провежда обучение на специализираните органи по психологично осигуряване за извършване на психологичната оценка на кандидатите за приемане на военна служба и за приемане на служба в доброволния резерв.

§ 7. Започналите до влизането в сила на тази наредба конкурси за кандидати за приемане на военна служба и за приемане на служба в доброволния резерв се довършват по досегашните условия и ред.

Приложение № 1

към чл. 9, т. 16, чл. 11, т. 3,

чл. 12, т. 8 и чл. 14, т. 9

(Изм. – ДВ, бр. 49 от 2023 г.,
в сила от 6.06.2023 г.)

Доклад-анализ за психологично осигуряване

I. Психологични изследвания

1. Оценка на психологичната пригодност за приемане на военна служба.
2. Скрининг – индивидуално и групово ниво.
3. Психологична диагностика на индивидуално, групово и организационно ниво.
4. Прогноза.

Брой проведени процедури по категории състав и по вид заявка.

Анализ на получените резултати.

II. Психологични интервенции

1. Индивидуални (фамилни).
2. На групово ниво (отделение, взвод, рота).
3. На организационно ниво.

Анализ:

заявител (командно равнище);

причини;

използвани методи за диагностика;

изведени проблеми;

видове интервенции;

динамика на процеса;

прогноза.

III. (Изм. – ДВ, бр. 49 от 2023 г., в сила от 6.06.2023 г.) Обучение в психологични умения

1. Цел на обучението.
2. Използвани методи.

3. Категории и общ брой обучавани.

4. Тематични области на обучение.

5. Анализ на резултатите.

IV. Превенция на рисково поведение

1. Регистрирани суицидни опити и/или реализирани суициди.

2. Регистрирани военнослужещи с алкохолна употреба и/или наркоманна злоупотреба.

3. Установени случаи на разстройства в адаптацията и професионален стрес.

4. (Изм. – ДВ, бр. 49 от 2023 г., в сила от 6.06.2023 г.) Нарушения на дисциплинарната практика, свързани с психологична проблематика.

5. (Изм. – ДВ, бр. 49 от 2023 г., в сила от 6.06.2023 г.) Психологична работа по преодоляване на конфликти, свързани с приемане на различията (етнически, религиозни, полови и др.).

6. Обобщен анализ на случаите, проблемите и тенденциите.

7. Планирани и проведени интервенции. Прогноза.

V. Обобщение

1. Анализ на тенденциите.

2. Изводи.

3. Предложения.

Приложение № 2

към чл. 27, ал. 1, т. 1

(Изм. – ДВ, бр. 49 от 2023 г.,

в сила от 6.06.2023 г.)

Декларация на кандидата за приемане на военна служба		
Име:		
ЕГН: □□□□□□□□□□		
Кандидатствам за:		
Военно формирование:		– гр.....
		
		– гр.....
		
		– гр.....
		
Запознат/а съм, че настоящото психологично изследване е част от процедурата по кандидатстването ми за приемане на военна служба и декларирам доброволното си участие в него. Съгласен/Съгласна съм личните ми данни да бъдат използвани за целите на настоящата процедура.		
Дата:		Подпис:

Приложение № 3

към чл. 27, ал. 1, т. 1

(Изм. и доп. – ДВ, бр. 49 от 2023 г.,

в сила от 6.06.2023 г.)

Декларация на кандидата за приемане на служба в доброволния резерв	
Име:	
ЕГН: □□□□□□□□□□	

Кандидатствам за:			
☐ доброволен резерв ☐ срочна служба в доброволния резерв			
Военно формирование:			– гр.....
			– гр.....
			– гр.....
			– гр.....
Запознат/а съм, че настоящото психологично изследване е част от процедурата по кандидатстването ми за служба в доброволния резерв и декларирам доброволното си участие в него. Съгласен/Съгласна съм личните ми данни да бъдат използвани за целите на настоящата процедура.			
Дата:		Подпис:	

Приложение № 4
към чл. 27, ал. 1, т. 2

АНКЕТНА КАРТА

на кандидат за приемане на военна служба

1. _____ (име, презиме, фамилия)	
2. Пол: М ☐ Ж ☐	3. Роден(а) на: _____ в гр. (с) _____
4. Настоящ адрес: _____ 5. Сем. положение: _____	
6. Образование: _____ специалност: _____ успех: _____	
7. Допълнителна квалификация и умения:	
а) компютърна грамотност: да ☐ не ☐	
б) чужди езици: да ☐ не ☐ какъв _____	
в) други _____	
8. Имали ли сте сериозен здравословен проблем през последните 5 (пет) години? да ☐ не ☐	
9. Имали ли сте психиатричен проблем? да ☐ не ☐	
10. Били ли сте задържан от Полицията? да ☐ не ☐	
11. Били ли сте подвеждан под съдебна отговорност, независимо от изхода на делото? да ☐ не ☐	
12. Работите ли в момента? да ☐ не ☐ Къде? _____ От колко време? _____	
13. Предишна месторабота:	
1. _____ за период от _____	
2. _____ за период от _____	
3. _____ за период от _____	
(независимо дали сте били на трудов договор или не)	
14. Причини за напускане на предишната месторабота (можете да отбележите повече от един верен отговор):	
а) ниско заплащане ☐	ж) преумора и пренапрежение ☐
б) ненормирано работно време ☐	з) закриване на предприятието ☐
в) конфликти с работодателя ☐	и) съкращение ☐
г) конфликти с колеги ☐	к) уволнение ☐
д) неудовлетвореност от работата ☐	л) липса на договор и социални осигуровки ☐
е) ненавременно изплащане на месечните възнаграждения ☐	м) други _____ ☐
15. Някой от семейството Ви, Вашите близки или приятели работи(л) ли е в армията? да ☐ не ☐	
Подчертайте кой: брат, баща, майка, роднина, приятел, или друг _____	
16. Откъде получихте информация за работата, за която кандидатствате?	
а) от приятели, познати ☐	г) от бюрото по труда ☐
б) от роднини ☐	д) от военното формирование, за което кандидатствам ☐
в) от Военното окръжие ☐	е) от медиите ☐
	ж) друго _____ ☐
17. Моля посочете длъжността, за която кандидатствате: _____	
18. Моля посочете военното формирование, за което кандидатствате: _____	

Приложение № 5

към чл. 27, ал. 1, т. 2

(Доп. – ДВ, бр. 49 от 2023 г.,

в сила от 6.06.2023 г.)

АНКЕТНА КАРТА
на кандидат за приемане на служба в доброволния резерв

1. _____ (име, презиме, фамилия)	
2. Пол: М ☐ Ж ☐	3. Роден(а) на: _____ в гр. (с) _____
4. Настоящ адрес: _____ 5. Сем. положение: _____	
6. Образование: _____	Специалност: _____ успех: _____
7. Допълнителна квалификация и умения:	а) компютърна грамотност: да ☐ не ☐ б) чужди езици: да ☐ не ☐ какъв _____ в) други _____
8. Имали ли сте сериозен здравословен проблем през последните 5 (пет) години? да ☐ не ☐	
9. Имали ли сте психиатричен проблем? да ☐ не ☐	
10. Били ли сте задържан от полицията? да ☐ не ☐	
11. Били ли сте подвеждан под съдебна отговорност, независимо от изхода на делото? да ☐ не ☐	
12. Къде работите в момента? _____ От колко време? _____	
13. Предишна месторабота:	1. _____ за период от _____
(независимо дали сте били на трудов договор или не)	2. _____ за период от _____
	3. _____ за период от _____
14. Някой от семейството Ви, Вашите близки или приятели работи(л) ли е в армията? да ☐ не ☐ Подчертайте кой: брат, баща, майка, роднина, приятел, или друг _____	
15. Моля посочете длъжността в доброволния резерв, за която кандидатствате: _____ _____	
16. Откъде получихте информация за длъжността в доброволния резерв, за която кандидатствате?	
а) от приятели, познати ☐	г) от сайта на министерство на отбраната ☐
б) от роднини ☐	д) от военното формирование, за което кандидатствам ☐
в) от Военното окръжие ☐	е) от медиите ☐
	ж) друго _____
17. Моля посочете формированието(структурата), за които кандидатствате: _____	
18. Вие кандидатствате за:	
служба в доброволен резерв ☐	
срочна служба в доброволния резерв ☐	

Приложение № 6
към чл. 27, ал. 6
(Изм. и доп. – ДВ, бр. 49 от 2023 г.,
в сила от 6.06.2023 г.)

Рег. № _____ / _____._____._____ г.

Информационна система АПИС
<https://web.apis.bg>

ПРОТОКОЛ
за оценка на психологичната пригодност на кандидат за приемане на военна служба
№
Име: <i>(трите имена на кандидата)</i>
ЕГН:

Изпратен от: военно формирование/военно окръжие/структура, изпращаща кандидата за психологично изследване - (град)
Резултати от психологичното изследване:
Избор (мотивация и нагласи), включително за участие в операции и мисии – определяне.
Самооценка и взаимоотношения – описание.
Адаптивни възможности – определяне.
Комуникативни умения – описание.
Стресоустойчивост – определяне.
Представи и очаквания по отношение на военната служба и за участие в операции и мисии – определяне.
Заключение:
Първа група: Кандидатът е психологично пригоден за приемане на военна служба.
Втора група: Кандидатът е психологично непригоден за приемане на военна служба.
ПРОВЕЛ/И ИЗСЛЕДВАНЕТО: <i>(подпис, печат на военното формирование/структура)</i>
1.
2.

Отпечатано в 3 екз.

Екз. № 1 – КД

Екз. № 2 – към комплекта документи на кандидата за приемане на военна служба

Екз. № 3 – структура за водене на военния отчет, откъдето е изпратен кандидатът

Приложение № 7

към чл. 29з, ал. 5

(Изм. и доп. – ДВ, бр. 49 от 2023 г.,

в сила от 6.06.2023 г.)

Рег. № _____/_____._____._____г.
ПРОТОКОЛ
за оценка на психологичната пригодност на кандидат за приемане
на служба в доброволния резерв
№
Име: <i>(трите имена на кандидата)</i>
ЕГН:

Кандидатств	☐ доброволен резерв
а за:	☐ срочна служба в доброволния резерв

Изпратен от: военно формирование/военно окръжие/структура, изпращаща кандидата за психологично изследване - (град)
Резултати от психологичното изследване:
Избор (мотивация и нагласи), включително за участие в операции и мисии – определяне.
Самооценка и взаимоотношения – описание.
Адаптивни възможности – определяне.
Комуникативни умения – описание.
Стресоустойчивост – определяне.
Представи и очаквания по отношение на службата в доброволния резерв и активирането му на военна служба – определяне. В случай на кандидатстване за срочна служба – представи и очаквания за военната подготовка – определяне.
Заключение:
Първа група: Кандидатът е психологично пригоден за приемане на служба в доброволния резерв.
Втора група: Кандидатът е психологично непригоден за приемане на служба в доброволния резерв.

ПРОВЕЛ/И ИЗСЛЕДВАНЕТО: (подпис, печат на военното формирование/структура)
1.
2.

Отпечатано в 3 екз.

Екз. № 1 – КД

Екз. № 2 – към комплекта документи на кандидата за приемане на служба в доброволния резерв

Екз. № 3 – структура за водене на военния отчет, откъдето е изпратен кандидатът

Приложение № 8

към чл. 28, т. 3

Образец на журнал за регистриране на кандидати за приемане на военна служба

№ по ред	Име, презиме, фамилия	ЕГН	Навършени години към момента	Изпратен от:	Кандидатства за в. ф./град	Длъжности	Гр./с. лична карта	Обл.	Сем. положение	Образование	Успеих	Резултат
----------	-----------------------	-----	------------------------------	--------------	----------------------------	-----------	--------------------	------	----------------	-------------	--------	----------

										ни е		
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13

Приложение № 9

към чл. 28, т. 3

Образец на журнал за регистриране на кандидати за приемане на служба в доброволния резерв

№ п о р е д	Име, презим е, фамил ия	ЕГ Н	Навър -шени годин и към мо- мента	Изпр а-тен от:	Канди - датст ва за в. ф./гра д	Длъ ж- ност и	Гр./с . по лич на карт а	Об л.	Сем. поло - жен ие	Обра - зова- ние	Усп ех	Резул- тат
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13

Приложение № 9а

към чл. 34, ал. 3

(Ново – ДВ, бр. 49 от 2023 г.,

в сила от 6.06.2023 г.)

ЕКСПЕРТНО РЕШЕНИЕ

**от оценката на психологичната пригодност за
военна служба/за служба в доброволния резерв**

№/..... Г.

(дата на издаване)

Правно основание: чл. 34 от Наредба № Н-3 от 3.02.2020 г. за психологичното осигуряване в Министерството на отбраната, структурите на пряко подчинение на министъра на отбраната и Българската армия.

Фактическо основание:

.....

.....

.....

(номер на протокола по чл. 34, ал. 3 от Наредба № Н-3 от 3.02.2020 г. за психологичното осигуряване в Министерството на отбраната, структурите на пряко подчинение на министъра на отбраната и Българската армия).

Постоянно действащата специализирана комисия за оценка на психологичната пригодност на военнослужещи/резервисти на заседанието си на Г.

обсъди състоянието на:

.....,

(военно звание) (трите имена)

ЕГН, военнослужещ/резервист

(излишното се зачертава)

Постоянен адрес:

С протокол №

комисията признава, че лицето

..... е

(трите имена)

– психологично пригоден за военна служба/психологично пригоден за служба в доброволния резерв

– психологично непригоден за военна служба/психологично непригоден за служба в доброволния резерв.

(излишното се зачертава)

Експертното решение подлежи на обжалване по реда на Административнопроцесуалния кодекс в 14-дневен срок от съобщаването му пред съответния административен съд по постоянен адрес на посочения в акта адресат.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НА КОМИСИЯТА

.....

Получих експертното решение на

(дата)

.....

(подпис) (три имена на военнотружещия/резервиста)

Приложение № 10

към чл. 35, т. 1

(Доп. – ДВ, бр. 49 от 2023 г.,

в сила от 6.06.2023 г.)

Принципи за провеждане на антикризисна работа и кризисни интервенции

Принципите за провеждане на антикризисна работа и кризисни интервенции включват:

- яснота – използване на прости и ефикасни методи;
- краткосрочност – използване на интензивни и бързо повлияващи методи;
- незабавност – интервенция в кратки срокове;
- непосредствена близост;
- пластичност и гъвкавост;
- адекватност на подхода към ситуацията.

Основни стъпки при провеждане на антикризисните интервенции са:

- овладяване на ситуацията – бърза оценка и ограничаване на стресовите въздействия;
- минимизиране на негативните последици от стреса – осигуряване на необходимата помощ;
- мобилизиране на личностните и груповите ресурси;
- разработване на непосредствени и дългосрочни стратегии/подходи за справяне с проблема;
- антикризисна интервенция;
- възстановяване на индивидуалното и/или груповото функциониране;
- получаване на непосредствена и отсрочена информация за постигнатите резултати;
- взаимодействие с командирите за овладяване и проследяване.

След провеждане на кризисната интервенция специалистът, по своя преценка, предлага на командира насочване на военнотружещия/военнотружещите/цивилния служител/цивилните служители към съответните специализирани структури, органи и звена.

Приложение № 11

към чл. 35, т. 2

(Изм. и доп. – ДВ, бр. 49 от 2023 г.,

в сила от 6.06.2023 г.)

Специализирани кризисни интервенции (дифузия, демобилизация и дебрифинг)

Дифузия на място

Дифузията на място е възможност за вентилиране на първоначалните преживявания по време на критичен инцидент. При изпитването на остър стрес при критични инциденти се появяват

когнитивни, емоционални и телесни реакции у военнослужещия/цивилния служител. Целта на дифузията на място е да помогне военнослужещите/цивилните служители да продължат работата си в условията на инцидента. Много от тях могат да продължат да изпълняват задълженията си, ако са способни да преодолеят симптомите. Дифузията на място може да бъде:

- индивидуална,
- групов.

Принципи на груповата дифузия:

- Извършва се непосредствено след събитието (3 до 4 часа максимум).
- Препоръчва се да присъства целият личен състав. В някои случаи обаче се обхващат само най-тежко засегнатите.
- Времето за провеждане е от 30 до 60 мин.

Специалистите, провеждащи групов дифузия, спазват фазите на групов работ.

Демобилизация

Демобилизацията е информативна сесия, която се провежда след критичен инцидент, преди разпускане на личния състав.

Осъществява се в групов формат, извън мястото на инцидента.

Основните цели са:

- да се осигури възможност на военнослужещите/цивилните служители за кратка среща;
- да се създадат предпоставки за оказване на взаимна подкрепа в прехода към обичайните условия;
- военнослужещите/цивилните служители да бъдат информирани за обичайните стресови реакции след работа в условия на тежък инцидент.

Продължителността на сесиите трябва да е около 15 мин.

Психологичен дебрифинг

Дебрифингът при стрес при критични инциденти (СКИ) е структуриран психологичен и обучителен групов процес, целящ да облекчи въздействието на критичния инцидент и да ограничи възможността за развитие на посттравматично стресово разстройство.

Дебрифингът се провежда в интервала от 24 до 72 часа след инцидента.

Не се прави дебрифинг непосредствено след събитието.

Методът на дебрифинг е ефективен до 12 седмици след СКИ.

Преди провеждането на груповата работа с личния състав специалистът трябва да се запознае с естеството на инцидента и военнослужещите/цивилните служители, които са въвлечени в него, за да определи кой трябва да бъде включен в дебрифинга. Плановите за провеждането на дебрифинга могат да започнат на базата на тази информация.

Важно е да се запомни, че е много вероятно получената в този момент информация да е неточна.

По възможност да се увери, че са осигурени вода и безалкохолни и помещение, в което груповата работа няма да бъде обезпокоявана.

Стадии на провеждане на дебрифинга:

А. Ориентация – Въвежда се личният състав и водещият разяснява процеса на дебрифинг, неговото значение и цели.

Б. Въпроси – Ако групата няма представа какво представлява дебрифинг, може да дадете възможност на участниците да зададат въпроси. Бъдете приемствени към притесненията на военнослужещите/цивилните служители относно естеството на процедурата и съпротивите им.

В. Правила – Полагат се основни правила за групата. Водещият директно търси потвърждение за това, че правилата ще се спазват. Тези правила включват:

- (1) Строга конфиденциалност. Можеш да говориш за собствените си чувства и преживявания по-късно, но в никакъв случай за неща, които си казал или чул по време на дебрифинга.
- (2) Всички участници присъстват до края.

- (3) Това не е критика. Никаква критика по отношение на другите.
- (4) Без черен хумор.
- (5) С изключение на фактологичната фаза, никой не бива насилен да участва в споделянето. Присъстващите биват окуражени да участват, като се предполага, че това, което споделят, може да е от полза за останалите в облекчаване на тяхната болка.
- (6) Не прекъсвайте по възможност.
- (7) От всички се иска да останат до края на сесията.
- (8) Всеки трябва да поеме отговорност за това, което казва. Информирайте участниците, че не е необходимо да казват каквото и да било, което може да доведе до инкриминация, или да предоставят факти, които трябва или може да бъдат използвани при последващи разследвания.
- (9) В стаята няма разпределение по ранг. Всички сме равни.
- (10) Нито един член на екипа не може да бъде обект на последващо разследване.
- (11) В стаята присъстват единствено военнослужещи/цивилни служители, участвали пряко или непряко в критичния инцидент, и екипът за дебрифинг.
- (12) Всякакви други правила, изискани от участниците.

Г. Стадий на фактите – Участниците биват поканени да се представят, да посочат каква роля са имали по време на инцидента, какво са казали, чули, видели или помиринали.

Посредством този процес групата се въвежда постепенно и детайлите от събитието, които вероятно са били потиснати, бавно изплуват отново в цялата си живост.

Д. Стадий на размислите – Участниците биват приканени да споделят какво са мислели по време на инцидента. Директни въпроси от рода на: "Спомняш ли си какви бяха мислите ти, когато престана да се държиш като автомат по време на инцидента?"

Е. Реактивен стадий – В тази фаза на участниците се предлага да обсъдят коя част от произшествието е била най-тежка за тях или кое ги е притеснило най-много. Ако произшествието е имало важно от емоционална гледна точка съдържание за тях, това ще стане ясно тук. Трябва да се припомни на участниците, че са направили всичко, което е било по силите им, и при дадените обстоятелства са вземали най-добрите възможни решения.

Ж. Стадий на симптомите – Когато участниците споделят своите реакции, водещият стимулира споделянето на индивидуалното преживяно през езика на симптомите: "Случи ли се нещо необичайно с теб по време на инцидента?" или "...когато се върна вкъщи?" или "...в последващите ти действия?" По този начин групата описва своята собствена версия на синдрома на стресовия отговор, признаците и симптомите на острия стрес.

З. Стадий на обучението – Целта на водещите в този стадий е да бъдат нормализирани реакциите на участниците към инцидента посредством интервенциите от предходните два стадия. Важно е да се отдели достатъчно време, за да се разгледат внимателно реакциите на стрес при критични инциденти. Водещият трябва да подчертае факта, че реакциите, които изпитват участниците, са НОРМАЛНИ реакции на остър стрес.

И. Стадий на възстановяване (RE-ENTRY PHASE) – Обикновено остават незададени разнообразни въпроси, които водещият ще използва, за да може да се направят връзки там, където все още нещата не са изяснени. Тук се говори за бъдещето – семейни очаквания, изисквания на професията, бъдещи планове. Трябва да се предоставят телефонни номера на служби за подкрепа и проследяване. Този стадий по същество служи за психологичен преход към нормалния живот.

Осигурете достатъчно време за дебрифинга. Подсигурете смените да се застъпват. Опитът показва, че дебрифингът може да отнеме от два до шест часа в зависимост от вида на групата и характера на инцидента.

Приложение № 12

към чл. 38, ал. 1, т. 1

(Изм. и доп. – ДВ, бр. 49 от 2023 г.,
в сила от 6.06.2023 г.)

Превенция и контрол на професионалния и бойния стрес

Общи принципи

Превенцията и контролът на професионалния и бойния стрес включват:

- Оценка на физическите и психичните стресори.
- Оценка начина на въздействие на стресора (пряко/косвено).
- Оценка на ефекта на взаимодействието стресор – индивид – група.
- Оценка нивото на професионален/боен стрес.
- Разработване на конкретен план за психологични интервенции.
- Провеждане на психологични интервенции/консултации.
- Анализ на резултатите и обратна връзка.

I. Професионален стрес и професионално изпепеляване

Професионално изпепеляване в резултат на професионален стрес е състояние на физиологично, емоционално и умствено изчерпване, характеризиращо се с хронична умора, чувство на безпомощност и безнадеждност и с развитие на негативно себевъзприемане и отрицателно отношение към работата, живота и другите хора.

Процесът на професионално изпепеляване е продължителен, цикличен и изграден от няколко фази:

1. Фаза на професионална въвлеченост.
2. Фаза на стагнация.
3. Фаза на отдръпване.
4. Фаза на криза.
5. (Изм. – ДВ, бр. 49 от 2023 г., в сила от 6.06.2023 г.) Фаза на изпепеляване.

Факторите на работната среда, влияещи най-често върху появата и развитието на професионален стрес и довеждащи до професионално изпепеляване, са:

- професионално претоварване;
- ролева неяснота и ролеви конфликт;
- липса на контрол върху процеса и резултата от работата;
- слаба комуникация и липса на положителна обратна връзка;
- стресогенни междуличностни отговорности;
- (нов – ДВ, бр. 49 от 2023 г., в сила от 6.06.2023 г.) недобра сплотеност в работния колектив;
- професионални перспективи тип "задънена улица";
- висока бюрократичност на системата.

На организационно ниво професионалното изпепеляване се проявява чрез:

Сигнали:

- понижена мотивация;
- (изм. – ДВ, бр. 49 от 2023 г., в сила от 6.06.2023 г.) чести отсъствия (особено по болест);
- (отм. – ДВ, бр. 49 от 2023 г., в сила от 6.06.2023 г.);
- честа смяна на работните места;
- повишено ниво на инциденти;
- (изм. – ДВ, бр. 49 от 2023 г., в сила от 6.06.2023 г.) лошо и/или намалено работно функциониране.

Прояви:

- от страна на военнослужещите – късно идване и ранно напускане, неприсъствие на важни мероприятия;
- от страна на командния състав – продължително пребиваване извън формиранията/структурите, намален контакт с личния състав.

Последствията за организацията включват:

- намалена ефективност;
- снижена боеспособност и боеготовност;
- увеличени разходи за здравеопазване;

- повече отсъствия като резултат от "поведението на отдръпване";
- прекалено увеличаване на работните почивки.

Стратегии за справяне с професионалното изпепеляване:

- Активна и директна – промяна на източника на стрес, конфронтиране с причините за стреса.
- Неактивна и директна – игнориране източника на стрес, напускане на стресогенната ситуация.
- Активна и недиректна – разговор с подкрепящ човек, въвличане в други дейности.
- (Доп. – ДВ, бр. 49 от 2023 г., в сила от 6.06.2023 г.) Неактивна и недиректна – алкохолна, медикаментозна злоупотреба или друга форма на зависимост.

II. Бойна стресова реакция

Бойната стресова реакция е преходно състояние, което се развива в отговор на критичен инцидент по време на бойни действия, включва емоционални, физиологични и когнитивни прояви и отзвучава в рамките на 48 часа.

Стресът при бойни действия може да провокира както адаптивни, така и дезадаптивни поведения:

(1) Адаптивни поведения при боен стрес:

- лоялност към командира и частта;
- сплотяване на частта;
- преданост към бойния другар;
- отъждествяване с традициите на частта;
- чувство за смисленост на мисията и операцията;
- повишена поносимост към трудности, дискомфорт, болка, контузии и др.;
- укрепване на вярата;
- повишена бдителност;
- героични действия;
- смелост, саможертва и др.

(2) Дезадаптивни поведения при боен стрес:

- напрежение, страх;
- загуба на доверие, надежда;
- загуба на вяра, фатализъм;
- безотговорни действия, "избухване";
- вцепеняване, неподвижност;
- ужас, паника;
- пълно изтощение, апатия;
- твърде често търсене на медицинска помощ;
- подценяване на болест или на нараняване;
- (доп. – ДВ, бр. 49 от 2023 г., в сила от 6.06.2023 г.) прояви на враждебно и агресивно поведение към командири и колеги;
- злоупотреба с алкохол и наркотици;
- умишлени самонаранявания и зачестили самонаранявания по невнимание;
- отказ от участие в бойна задача;
- недисциплинираност, симулиране и др.

III. Комплексни стратегии за справяне при бойна стресова реакция

Ръководни принципи:

- БЛИЗОСТ – специализираната намеса да се осъществява, колкото се може по-близо;
- НЕЗАБАВНОСТ – незабавна специализирана намеса при проявяване на симптоми;
- ВЕРОЯТНОСТ (ОЧАКВАНЕ) – изказване на положителни очаквания за възстановяване и връщане в частта;
- ПРОСТОТА (ЯСНОТА) – използване на прости, кратки и ефикасни методи.

IV. (Изм. – ДВ, бр. 49 от 2023 г., в сила от 6.06.2023 г.) Посттравматично стресово

разстройство (ПТСР) – определя се съгласно диагностичните критерии на Международната класификация на болестите.

V. Дейности по превенция и контрол на ПТСР

A. Преките командири наблюдават за:

На индивидуално ниво:

- различни по степен на изявеност прояви на дезадаптивно поведение;
- преживяване на чувство на отчужденост, безнадеждност или чувство за необяснима вина;
- чувство на болезненост, "изоставеност" и занижена самооценка;
- (доп. – ДВ, бр. 49 от 2023 г., в сила от 6.06.2023 г.) затруднения при контролиране на собственото чувство за недоволство, немотивирана агресия и враждебност;
- емоционална притъпеност, тъга;
- странности в поведението;
- прояви на рисково поведение – злоупотреба с алкохол и психоактивни вещества, рисково шофиране;
- различни телесни оплаквания и дискомфорт;
- безсъние и суицидни мисли.

На групово ниво:

- чести конфликти между военнослужещите по незначителни поводи;
- затруднена комуникация, вкл. в процеса на заповедоотдаването и заповедоизпълнението;
- при идентифициране на такива състояния военнослужещите да се насочват към психолозите на военното формирование/структура.

Б. Специализираното звено по психологично осигуряване:

- провежда психологични изследвания на военнослужещите и обучение в психологични умения;
- извършва психологично консултиране на индивидуално, групово и организационно ниво и кризисни интервенции по показания;
- изследва и проследява съвместно с командирите и специализираните органи за психологично осигуряване от военните формирования/структури военнослужещите за наличие на прояви на стресови реакции/разстройства;
- при необходимост организира и координира провеждането на фамилна консултативна работа и предлага мерки за пълноценна рехабилитация и ресоциализация.

В. Специализираните органи по психологично осигуряване:

- провеждат скринингови изследвания за прояви на стресови разстройства със завърналите се участници в операции/мисии извън територията на страната в периода до дванадесет месеца след завръщането;
- провеждат индивидуално консултиране и/или групова работа при индикации и заявка и при необходимост насочват идентифицираните военнослужещи с прояви на стресово разстройство за консултиране и евентуално лечение;
- при диагностициране на посттравматично стресово разстройство (ПТСР) в зависимост от квалификацията си прилагат и психотерапевтични подходи.

Приложение № 13

към чл. 38, ал. 1, т. 2

(Изм. и доп. – ДВ, бр. 49 от 2023 г.,
в сила от 6.06.2023 г.)

ПРЕВЕНЦИЯ НА РИСКОВО ПОВЕДЕНИЕ	
Превенцията на рисковото поведение включва:	
• Изпълнение на дейности по превенция на злоупотреба с наркотични вещества и употреба на алкохол.	
• Изпълнение на дейности по превенция на агресивно/автоагресивно поведение (вкл. суицидно поведение).	

• Изпълнение на дейности по превенция на дезадаптивно поведение (вкл. нарушения на военната дисциплина).
Дейностите се реализират на всички нива от Специализираното звено по психологично осигуряване и/или специализираните органи по психологично осигуряване съвместно с командирите чрез:
• оценка и анализ размера на явлението;
• извеждане на специфични рискови фактори и тяхното отражение във връзка с конкретния случай;
• (изм. – ДВ, бр. 49 от 2023 г., в сила от 6.06.2023 г.) изследване на личностните променливи и стратегии за справяне и/или експертно насочване;
• динамика на междуличностни и междугрупови отношения;
• кризисни интервенции;
• предприемане на мерки за справяне с конкретната ситуация;
• разработване на прогностичен анализ;
• информационно-обучителна превантивна дейност и/или материали.
ПРЕВЕНЦИЯ НА РИСКОВО ПОВЕДЕНИЕ ПРИ УСТАНОВЯВАНЕ НА ВОЕННОСЛУЖЕЦИ С УПОТРЕБА НА АЛКОХОЛ И ЗЛОУПОТРЕБА С НАРКОТИЧНИ ВЕЩЕСТВА
Във връзка с провеждането на психологичната работа при установени случаи на употреба на алкохол и злоупотреба с наркотични вещества се извършват следните дейности от психолозите във военните формирования/структури:
• Индивидуална психологична работа – провежда се веднъж седмично с всеки установен случай и включва кризисно консултиране и интервенции.
• Групова психологична работа – провежда се под формата на дискусия, ролеви игри и работа по казуси.
• Психологични интервенции на организационно ниво.
• Обучение, тренинг и оказване на методическа помощ
Специализираното звено по психологично осигуряване осъществява обучение, тренинг и методическа помощ за работа с военнослужещи, употребили алкохол и/или злоупотребили с наркотични вещества.
Психологично обучение на военнослужещи от военните формирования/структури
Обучителната работа има превантивен характер и включва както теоретична подготовка на личния състав, така и практическа работа. Насочена е към формиране на отговорно поведение и ангажираност от страна на командирите/началниците за работа по посочената проблематика.
Алгоритъм на психологичната дейност при случаи на употреба на алкохол и злоупотреба с наркотични вещества
Психологичната работа при случаи на употреба на алкохол и злоупотреба с наркотични вещества се структурира във времева рамка от 3 месеца. Дейността протича в следната последователност:
След установяване на употреба на алкохол или злоупотреба с наркотични вещества се провежда първоначална психологична работа (през 1-вия месец), която включва:
• прилагане на психологични процедури за установяване на индивидуални характеристики, водещи до предразположение на военнослужещия към нежелано поведение, свързано с употреба на алкохол и злоупотреба с наркотични вещества, както и с оценка на индивидуалната склонност на военнослужещия към употреба на алкохол и ПАВ;
• индивидуална психологична работа, която се провежда най-малко веднъж седмично;
• групова психологична работа;

• организационна психологична работа – психолозите предлагат своята експертна оценка за идентифицираната ситуация на командирите с цел подпомагане процеса на вземане на своевременни организационни решения.
През втория месец индивидуалната и груповата психологична работа продължават съобразно потребностите и достигнатите на предходното ниво резултати.
Заклучителната психологична работа през третия месец включва:
• (изм. – ДВ, бр. 49 от 2023 г., в сила от 6.06.2023 г.) индивидуалната работа, която продължава със същата честота;
• прилагат се психологични процедури за установяване на индивидуалната промяна след проведената психологична работа, оценка на личностната стабилизация и вероятността от бъдеща проява на рисково поведение, свързано с употреба на алкохол и злоупотреба с наркотични вещества;
• оценката и анализът на постигнатите резултати през целия тримесечен период се представят под формата на протокол (посочен по-долу) за всеки индивидуален случай до командира/началника на съответното военно формирование/структура.
ПРОТОКОЛ
за проведена психологична работа при злоупотреба с наркотични вещества и употреба на алкохол
Име:
.....
.....
ЕГН: 0000000000
Данни от психологичното интервю в началото на психологичната работа:
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
Описание на психологичната работа (включва оценка и динамика на случая, описание на процеса на базата на индивидуалните консултации и груповата работа):
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
Оценка на ефективността на проведената психологична работа (включва анализ на личностните и поведенческите стратегии за справяне с проблема, равнище на самоконтрол и самооценка, социално/професионално функциониране):
.....
.....

.....
.....
.....
.....
Прогноза – прогнозата се базира на петстепенна скала, където въз основа на цялостното описание и анализ на случая се дава една от следните степени на вероятност от повторна употреба на алкохол и/или използване на наркотични вещества, както следва:
1 – не се прогнозира повторна употреба на алкохол и/или използване на наркотични вещества;
2 – прогнозира се минимална вероятност за повторна употреба на алкохол и/или използване на наркотични вещества;
3 – съществува слаба вероятност за повторна употреба на алкохол и/или използване на наркотични вещества;
4 – съществува силна вероятност от повторна употреба на алкохол и/или използване на наркотични вещества;
5 – наличност на много висок риск от повторна употреба на алкохол и/или използване на наркотични вещества.

Превенция на автоагресивно (суицидно) рисково поведение

Системната работа по посока превенция на суицидния риск включва съвместната дейност на специалистите по психологично осигуряване и командирите от всички нива на армейската йерархия. Основните компоненти на този вид превенция включват:

1. Отчитане факторите на средата.
2. Съобразяване с митовете и фактите за суицидното поведение.
3. Ясно разбиране за състоянието на съзнанието на лицата със суицидна зареденост.
4. Възможностите за контакт.
5. Идентифициране на военнослужещи със суициден риск.
6. Отчитане нивото на риска от суицид.
7. Ресурсите за справяне при възникване на риск от суицид.

I. Фактори на средата

Житейски стресори

Много често тези, които извършват самоубийство, са преживели стресови събития в рамките на три месеца преди извършване на суицида, като например:

- междуличностни проблеми, като конфликт със съпруг/съпруга, интимен партньор, роднини, приятели, колеги, командири;
- отхвърляне, проявяващо се като отделяне от семейство и приятели;
- загуба – финансова загуба, смърт на близък и др.;
- работа и финансови проблеми – като загуба на работа, пенсиониране, финансови затруднения и др.;
- бързите и резки обществени промени;
- стресови фактори, като срам и страх от това да бъдат обвинени, преживяване на провал и др.;

- (нов – ДВ, бр. 49 от 2023 г., в сила от 6.06.2023 г.) процеси на дезадаптация и друга психична проблематика

II. Самоубийство – митове и факти

Митове

1. Хората, които говорят за самоубийство, не извършват суицид.
2. Лицата със суицидна зареденост се стремят да сложат край на живота си на всяка цена.
3. Самоубийството се случва без предупреждение.
4. Подобрене след криза означава, че не съществува повече риск.
5. Не всички самоубийства могат да бъдат предотвратени.
6. Ако един път човек е възнамерявал да се самоубие, той/ тя винаги може да извърши суицид.

Факти

1. Повечето хора, които извършват самоубийство, дават определени "предупредителни сигнали" за своите намерения и всъщност търсят помощ.
2. Поведението на тези лица е амбивалентно и противоречиво.
3. Лицата със суицидна зареденост дават достатъчно индикации за намеренията си.
4. Много самоубийства се случват в период на подобрене, когато лицето има енергията и волята да превърне отчаяните мисли в разрушителни действия.
5. Истината е, че много опити за самоубийства са предотвратими.
6. Самоубийствените мисли могат да възникнат отново, но те не са постоянни и при някои хора може никога да не се появят отново.

III. Състояние на съзнанието на суицидните лица

Три функции описват състоянието на съзнание на лицата със суицидна зареденост:

1. Амбивалентност: Повечето хора имат смесени чувства по отношение реализирането на суицид. Желанието да живеят и желанието да умрат ("да се свърши") са в постоянно променяща се битка. Съществуват едновременно поривът да избягат от болката на живота и потисканото чувство на желанието за живот. Много от лицата с риск от суицидно поведение не искат в действителност да умрат – те просто са нещастни от живота си. Ако се осигури подкрепа и желанието за живот се увеличи, суицидният риск намалява.
2. Импулсивност: Самоубийството е импулсивен акт. Като всеки друг импулс и импулсът за извършване на самоубийство е преходен и трае няколко минути или часа. Обикновено се предизвиква от негативни всекидневни събития. Чрез справянето с подобни кризи и с печеленето на време експертът може да помогне за намаляване на желанието за извършване на суицид.
3. Ригидност: Когато хората са с риск от суицид, тяхното мислене, чувства и действия са ограничени. Те постоянно мислят за самоубийство и не са в състояние да възприемат други начини/алтернативи за излизане от проблема. Техните мисли са изпълнени с фатализъм. По-голямата част от суицидно заредените лица споделят своите суицидни мисли и намерения. Те често изпращат "сигнали" и заявяват "желанието си да умрат", "чувството за безполезност" и т.н. Всички тези молби/апели за помощ не трябва да бъдат игнорирани.

IV. Възможност за контакти

Как да достигнем до лице в суициден риск?

Много често контактът се случва на оживено място, вкъщи или на работното място, където трудно може да се проведе личен разговор.

1. Важно е да се намери подходящо място за провеждане на разговор.
2. Следващата стъпка е отделяне на необходимото време. Суицидно заредените лица обикновено се нуждаят от повече време, за да разкрият болката си, и специалистът трябва да бъде психически подготвен, за да им даде възможност за това.
3. Най-важната задача след това е действително да бъдат чути. Достигането до човека и изслушването му само по себе си е важна стъпка за намаляване на отчаянието. Целта е

преодоляване на пропастта, създадена от недоверие, отчаяние и загуба на надежда. Това следва да даде надежда, че нещата могат да се променят към по-добро.

Как да общуваме?

- слушайте внимателно, бъдете спокойни;
- разбирайте чувствата му (проявете съпричастност);
- покажете невербално послание на приемане и уважение;
- изразете уважение към възгледите и ценностите му;
- говорете честно и искрено;
- покажете загриженост, внимание и топлина;
- фокусирайте се върху чувствата му.

Как да НЕ общуваме?

- да прекъсвате твърде често;
- да останете шокирани или емоционално въвлечени;
- да кажете, че сте заети;
- да бъдете снизходителни;
- да правите досадни и неясни забележки;
- да задавате подвеждащи въпроси.

Спокойният, отворен, с грижа и приемане, без осъждане подход е необходим, за да се улесни комуникацията.

V. Идентифициране на лицата, склонни към самоубийство

Сигнали, които да се търсят в *поведението* на лицето или *неговото минало*:

1. Затворено/уединено поведение, затруднено емоционално и влошено комуникативно функциониране със семейството, колегите и приятелите.
2. Психично заболяване.
3. Алкохолизъм или честа употреба на алкохол.
4. Признаци на безпокойство или паника.
5. Промяна на личността, включваща раздразнителност, песимизъм, депресия, апатия или нетипично поведение.
6. Промяна в навиците за хранене и сън.
7. Предишен опит за самоубийство или споделяне на суицидни мисли.
8. Чувство на вина, усещане за безполезност и срам.
9. Емоционална загуба – смърт, развод, раздяла и др.
10. Финансови и материални загуби или невъзможност за покриване на вноски по заеми, натрупване на дългове, загуба на основно имущество и др.
11. Опити за самоубийства във фамилната история и близкия приятелски кръг.
12. Внезапно желание за уреждане на личните дела, като връщане на заеми, изготвяне на завещание, прехвърляне на имущество и др.
13. Усещане за самота, безпомощност, безнадеждност, безперспективност и/или липса на смисъл.
14. Прощални писма или писма, които имат за цел оправдаване на постъпки и изясняване на взаимоотношения.
15. Предишни сериозни и/или хронични заболявания.
16. Многократно говорене за смърт или самоубийство.

VI. Оценка на риска от суицид

Оценяват се следните фактори:

- актуалното психично състояние и наличието на мисли за смъртта и самоубийство;
- настоящ суициден план – доколко е конкретна представата за това КАК и КОГА ще бъде осъществен суицидният акт;
- ресурсите на реалната подкрепяща система на лицето (семейство, приятели, колеги и др.).

Нисък риск

Лицето има кратковременни мисли за безпомощност, безнадеждност и/или липса на смисъл,

като например "Не мога да продължа", "Иска ми се да бях мъртъв", но няма конкретика в планиране на суицид.

Необходими действия

- Предложете емоционална подкрепа.
- Работете с негативните чувства. Колкото по-открито едно лице споделя за загуба, изолация и чувство за безполезност, толкова по-вероятна е възможността за повлияване на негативната ситуация. Когато емоционалното сътресение стихва, е вероятно лицето да бъде по-склонно към размисъл. Този процес на размисъл е от решаващо значение, защото никой освен конкретния индивид не може да се откаже от решението да умре и да вземе решението да живее.
- Фокусирайте се върху положителните, силните страни, като накарате него или нея да сподели как по-рано са решавали проблемите по успешен начин.
- Срещайте се на редовни интервали и поддържайте контакт.
- При необходимост насочете лицето с придружител към специалист психиатър.

Среден риск

Лицето има суицидни мисли и намерения, но не планира да се самоубие веднага.

Необходими действия

- Предложете емоционална подкрепа, работете с мислите за самоубийство на лицето; фокусирайте се върху положителните, силните страни на лицето. Продължете със стъпките, описани по-долу.
- Използвайте колебанието. Трябва да се фокусира върху противоречивите чувства на лицето по отношение на самоубийството, така че желанието за живот постепенно да се увеличи.
- Предложете алтернативи – специалистът трябва да се опита да предложи различни възможни алтернативи, дори те да не бъдат идеални решения, за да може лицето да намали фиксацията върху суицидните мисли.
- Ангажирайте суицидно зареденото лице по начин, по който реализирането на суицидния акт да бъде отложен във времето.
- Обърнете се за подкрепа към семейството, приятелите и колегите.

Висок риск

Лицето има конкретен план, разполага с необходимите средства да осъществи суицидния акт и планира да го реализира.

Необходими действия

- Останете с лицето. Никога не го оставяйте сам/сама.
- Поговорете внимателно и премахнете лекарства, хладно оръжие, пистолет, инсектицид, въже и т.н. (отдалечете средствата за извършване на самоубийството).
- Осъществявайте непрекъсната комуникация с него/нея, като следите вербалното и невербалното му поведение.
- Обърнете се незабавно към командир и лекар, осигурете линейка и хоспитализация.
- Информирайте семейството и осигурете подкрепата им.

VII. Ресурси за справяне при възникване на риск от суицид

Обичайните ресурси/източници на подкрепа са:

- семейство;
- приятели;
- колеги;
- командири;
- кризисни центрове;
- специалисти.

VIII. Основни акценти в дейността на органите по психологично осигуряване за превенция на самоубийствата

- Организационни – обучение на преките командири (отделение, взвод, рота) по разпознаване, повлияване и насочване на военнослужещите с рисково (автоагресивно)

поведение. Оптимизиране дейността на постояннодействащите комисии за превенция на рисковото поведение.

- Групови – подпомагане на командирите при управление на груповата динамика в малката бойна единица (поддържане на висока сплотеност, съпричастност, доверие и др.).
- Индивидуални – планиране и детайлизиране на работата с военнослужещите, идентифицирани като рискови.

Приложение № 14

към чл. 40 и 45

(Изм. – ДВ, бр. 81 от 2021 г.,

в сила от 1.09.2021 г.,

бр. 49 от 2023 г.,

в сила от 6.06.2023 г.)

Ред за провеждане на дейностите по психологично осигуряване на военнослужещите и контингентите, участващи в операции и мисии

1. Провеждане на психологичен скрининг на предварително номинираните за участие в операция/мисия военнослужещи

Целта на психологичния скрининг е да подпомогне командния състав при идентифициране на военнослужещи, склонни към прояви на дезадаптация и/или на рисково (нежелано) поведение.

Психологичният скрининг се провежда от психолозите на военните формирования по методика, разработена от Специализираното звено по психологично осигуряване.

Идентифицираните скрининг положителни военнослужещи се насочват към

Специализираното звено по психологично осигуряване за допълнително специализирано изследване.

2. Обучение в психологични умения преди заминаване

Обучението в психологични умения се осъществява от Специализираното звено по психологично осигуряване и/или специализираните органи по психологично осигуряване като част от цялостната програма за обучение на участниците в операции и мисии.

Обучението в психологични умения на контингентите преди заминаване включва:

- а) предварителна подготовка, която се провежда съгласно годишния план на военното формирование/структура и се извършва от психолозите на военното формирование;
- б) непосредствена специализирана подготовка за конкретната операция и мисия, която се планира с продължителност 6 – 18 учебни часа и се извършва от екип на Специализираното звено по психологично осигуряване и/или специализираните органи по психологично осигуряване.

3. Сертифициране на формированията

Сертифицирането на формированията включва като елементи оценката на психосоциалния климат, взаимоотношенията между различните категории военнослужещи и равнището на групова сплотеност.

Целта на сертифицирането е да се изследва и прогнозира ефективността на военнослужещите за изпълнение на задачите по време на операции/мисии, дори при неблагоприятни за личния състав условия и събития. В състава на комисията по сертифициране се включва и психолог.

Целта на оценката на психосоциалния климат е да подпомогне командния състав за оптимизирането му.

4. Дейностите по психологично осигуряване по време на операции и мисии включват:

4.1. Подпомагане процеса на вземане на решения при критични инциденти.

4.2. Специализирани дейности от психолога в състава на контингента.

4.3. Провеждане на антикризисни интервенции и психологичен дебрифинг (дифузия, демобилизация) след критичен инцидент.

4.4. Доклади с оценка и анализ на психосоциалния климат и психологичното осигуряване по време на изпълнение на задачите на операциите и мисиите.

4.5. Групова работа на прекия команден състав след изпълнение на бойна задача, която има следните цели:

- установяване фактологията на дадено събитие, разискване на различните гледни точки на участниците, подробно разглеждане на всички аспекти от изпълнението на задачата с акцент върху детайлите с цел анализ и извличане на полезни изводи/поуки от практиката;
- емоционална вентилация на участниците, снижаване на психичното напрежение, превенция на боен и кумулативен стрес; свързан е със стремежа за по-успешно справяне със спецификата на поставените им задачи, за редуциране на напрежението, на проявите на стрес и кризи, за превенция и понижаване броя на неприятните и нежелани инциденти.

Време за провеждане на груповата работа:

Груповата работа започва непосредствено след приключване на бойната задача.

Груповата работа се извършва при спазване на следните правила:

- правило за доверителност ("тук и сега е мястото да се говори за възникналите трудности");
- правило "в дискусиата всички са равни";
- правило за реда на изказване (например: по или срещу часовниковата стрелка...).

5. Психологично осигуряване при завръщане на контингентите (военнослужещите) от операции и мисии:

5.1. Психологични изследвания за прояви на професионален и боен стрес и за посттравматична стресова симптоматика сред завърналите се.

Целта на изследванията е ранното и навременно диагностициране на проявите на остър и подостър стрес и планиране на профилактични дейности за превенция развитието на инвалидизиращи посттравматични стресови разстройства.

Непосредствено след завръщането на контингента се провеждат:

- изследвания за диагностициране на вероятни прояви на стресова симптоматика и планиране на профилактични дейности за превенция развитието на посттравматични стресови разстройства;
- групов психологична работа за подпомагане процесите на емоционално стабилизиране и реадaptация;
- провеждане на антикризисни интервенции при наличието на кризисни събития и/или инциденти по време на операцията и мисията;
- индивидуално психологично консултиране за подпомагане на реадaptацията при индикации и/или заявка от страна на участниците.

Специалистите от Специализираното звено по психологично осигуряване изготвят заключения със съответни указания и препоръки за по-нататъшна психологична работа с военнoслужещите, показали прояви на стресова симптоматика. Изготвените заключения се изпращат до командир на структура по чл. 60д, ал. 1 от ЗОВСРБ, ръководител на съответната структура.

5.2. Групова психологична работа за подпомагане процесите на емоционално стабилизиране и реадaptация.

Целта на психологичната работа в този период е да се подпомогне процесът на реинтеграция на военнoслужещите към ежедневните дейности в семейството, професията, приятелския кръг и по-широкия социален контекст.

Основните задачи са:

- подпомагане процеса на емоционално отреагиране, преработване, осмисляне и интегриране на преживелищния опит от участие в операции и мисии;
- подкрепяне на реалистичните очаквания и нагласи при срещата с промените, произтичащи от отсъствието и завръщането на военнoслужещите в различните системи на функциониране, в които са включени;
- формиране на нагласи и умения за управление и контрол на стреса.

5.3. Провеждане на антикризисни интервенции при наличието на индикации.

5.4. Индивидуално психологично консултиране (при индикации и/или заявка) за реадаптация при завръщане.

Целта е осигуряване на достъпно и конфиденциално психологично пространство за онези участници в операции/мисии, които показват ясни белези на дистрес и/или търсят психологична помощ в процеса на реадаптация към условията на живот и работа след завръщане.

Индивидуалното психологично консултиране се осъществява от Специализираното звено за психологично осигуряване и/или от психолога на военното формирование, в което служи военнослужещият.

5.5. Психолозите във военните формирования провеждат следните дейности по психологичното осигуряване на военнослужещите, участвали в операции и мисии:

- в рамките на третия – четвъртия месец след завръщането – психологично изследване с тестови методики на всички участници и психологично интервю с показалите неблагоприятни резултати; особен акцент да се постави върху участниците, преживели критични инциденти и/или с различни прояви на стрес по време на операцията и мисията, както и военнослужещите, определени в Специализираното звено по психологично осигуряване след завръщане като рискови по отношение на развитието на посттравматично стресово разстройство;

- в рамките на дванадесетия месец след завръщането – само с военнослужещи с обективни данни за нарушено психологично функциониране.

По заявка в посочените изследвания се включват специалисти от Специализираното звено по психологично осигуряване.

За посочените дейности психолозите от военните формирования изготвят писмен анализ, който е неразделна част от доклад-анализа.

След приключване на операцията и мисията командирите следят за прояви на рисково поведение на участниците по посока на дезадаптивно и агресивно поведение, рисково шофиране и ПТП, употреба на алкохол и психоактивни вещества, дисциплинарни нарушения, семейни проблеми. При констатирани промени в поведението и прояви на рисково поведение военнослужещите да бъдат насочвани към съответните психолози, а при констатирана необходимост – към Специализираното звено по психологично осигуряване.

5.6. Психологично консултиране на семейства на участници в операции и мисии в случаите по чл. 226л от ЗОВСРБ.

Тези консултации се провеждат по индивидуална заявка.

Приложение № 15

към чл. 44, ал. 1, т. 6

(Изм. – ДВ, бр. 49 от 2023 г.,

в сила от 6.06.2023 г.)

Структура на месечен доклад-анализ за психологично осигуряване на контингента

I. Обща обстановка

Професионални задачи, изпълнявани от контингента към момента на анализа, и период.

II. Психологично осигуряване

1. Общи задачи, изпълнявани от психолога през анализирания период.

2. Проведени психологични изследвания:

- индивидуални изследвания;
- групови изследвания;
- оценка на психосоциалния климат на военното формирование.

Описват се и други изследвания, ако такива са правени в анализирания период, като се следва моделът:

- какво е изследването;

- какъв е обхватът;
- какви са резултатите (таблични и графични);
- изводи;
- рискове;
- препоръки за промяна.

3. Проведени индивидуални консултации.

Обобщават се проблемите, без персонално да се визират консултираните военнослужещи.

4. Проведена групова работа.

Тук се описват и обобщават дейностите, извършени на ниво отделение/взвод.

5. Консултиране на организационно ниво.

При консултирането на организационно ниво психологът сравнява и анализира динамиката на вътрешногруповите процеси.

6. Проведена антикризисна работа.

Дава се професионално заключение за състоянието на военнослужещите от военното формирование, въввлечени в критичен инцидент, и възможността за възникването на посттравматични стресови реакции.

III. Изводи от психологичната работа през съответния период, тенденции (рискове) и препоръки

1. Изводи:

- общо психологично състояние на контингента;
- (изм. – ДВ, бр. 49 от 2023 г., в сила от 6.06.2023 г.) състояние на междуличностните отношения в екипите/взводовете/ротата(ите);
- изводи, свързани с евентуални критични инциденти.

2. Тенденции и препоръки.

Приложение № 16

към чл. 47

(Изм. – ДВ, бр. 49 от 2023 г.,

в сила от 6.06.2023 г.)

Състав и задачи на постояннодействащите комисии за превенция на рисково поведение

1. Постояннодействащите комисии за превенция на рисково поведение на военнослужещите включват в състава си:

1.1. Председател – представител на командването (заместник-командир или началник-щаб).

1.2. (Изм. – ДВ, бр. 49 от 2023 г., в сила от 6.06.2023 г.) Членове:

- началник или лекар от медицинския пункт, осигуряващ военното формирование;
- психолог, осигуряващ военното формирование;
- батальонни, ротни или взводни командири.

При необходимост председателят на комисията привлича и други специалисти.

2. Постояннодействащите комисии за превенция на рисково поведение на военнослужещите работят в следните основни насоки:

2.1. Изпълнение на дейности по превенция на злоупотреба с наркотични вещества и употреба на алкохол.

2.2. Изпълнение на дейности по превенция на самоубийствата и опитите за самоубийства.

2.3. Изпълнение на дейности по превенция на нарушенията на военната дисциплина, дезадаптивното и агресивното поведение.

2.4. Дейности, които ограничават, и други нежелани форми на поведение, водещи до дисфункция в личностното функциониране или във функционирането на военните формирования/структури.

3. Комисиите планират мерки и предприемат дейности за превенция и ограничаване на рисковото поведение:

3.1. На индивидуално, групово (отделение, взвод, рота) и организационно (цялостно

формирование) ниво.

3.2. Чрез административни мерки и експертни дейности, в рамките на професионалните компетентности на командния състав, психолозите, медицинските органи, и други привлечени специалисти.

4. Постояннодействащите комисии провеждат периодични заседания, както и в случаи на критични инциденти, за които се изготвят протоколи, утвърдени от командира/началника на съответното военно формирование/структура:

4.1. На заседанията си постояннодействащите комисии привличат по график преките командири от военното формирование (командири на роти и взводове), които да представят случаи, и военнослужещи, проявяващи рисково поведение.

5. Комисиите изготвят утвърдени от командира/началника на съответното военно формирование/структура годишен план за дейността си, актуализиран списък и график за работа с военнослужещите, проявяващи рисково поведение.

6. За методическа помощ постояннодействащите комисии за превенция на рисковото поведение на военнослужещите се обръщат към психолозите от щабовете на видовете въоръжени сили, с които да осъществяват пряко взаимодействие.

7. Специализираното звено по психологично осигуряване оказва експертна помощ на комисиите за превенция на рисковото поведение на военнослужещите по тяхна заявка.

8. Постояннодействащите комисии изготвят периодични доклад-анализи за състоянието и взетите мерки по отношение на рисковото поведение във военното формирование.

Приложение № 17

към чл. 48

(Изм. – ДВ, бр. 49 от 2023 г.,

в сила от 6.06.2023 г.)

Оценка на психосоциален климат във военните формирования

Психосоциалният климат (ПСК) се определя като колективно възприятие на относително стабилните вътрешни аспекти на организацията така, както се преживяват и се описват от нейните членове.

Целта на оценката на ПСК е да се оптимизират командно-лидерските практики по изграждане, поддържане, подобряване и развитие на ефективността във военното формирование/структура.

Профилни области на ПСК:

- Командно-лидерски практики на различните йерархични нива във военните формирования.
- Отражават качеството на командно-лидерския стил и отношението на колегите и подчинените им военнослужещи към съответното командно ниво – яснота, коректност и ресурсна обезпеченост на заповедите, процедурите по контрол и отчитането на изпълнението на поставените задачи, отвореност на командирите към конструктивни предложения.
- Честота на използването на награди при добро изпълнение на задачите.
- Адекватност на наказанията при нарушение и/или неизпълнение на задачите.
- Достъпност на командирите във военното формирование за военнослужещи, желаещи да поставят различни проблеми.
- Спазване на уставните изисквания за военна вежливост и дисциплина;
- Политика на кадрово развитие.
- Наличие на обвързаност между ефективното изпълнение на задачите от страна на военнослужещите и перспективите за кадрово развитие. Степен на удовлетвореност от наличието на подобни практики във военното формирование/структура. Степен на удовлетвореност от атестационните процедури.
- Сплотеност на формированието (по хоризонтала или вертикала) и взаимоотношения

между военнослужещите.

- Взаимно уважение, вътрешна увереност и доверие между военнослужещите.
- Липса на "тормоз" от страна на командирите, както и липса на подобна "практика" между всички военнослужещи. Ефективни стратегии за справяне на командирите с възникнали проблеми във взаимоотношенията в рамките на военното формирование.
- Удовлетвореност от работата като фактор за ефективно изпълнение на задълженията.
 - Заинтересованост на военнослужещите от работата, която вършат, и степен на възприемане на нейната полезност и смисленост. Степен на задоволяване на материалните и духовните потребности на военнослужещите.
 - Възприятие за изпълнение на функционалните задължения.
 - Възприятие за ниво на безопасност на войнския труд.
 - Спазване на инструкциите и правилата за безопасност. Наличие/липса на трудови злополуки и извънредни произшествия.
 - Наличие на значителна обща заболяемост.
 - Качество на професионалната подготовка.
 - Качество на физическата, специалната и бойната подготовка във военното формирование.
 - Ефективност и целесъобразност на планираните и осъществявани от командирите задачи и мероприятия. Съобразност на планираните активности както с целите и задачите на съответното военно формирование, така и с наличните времеви, финансови, материално-технически и човешки ресурси.
 - Състояние на необходимите за изпълнението на ежедневните, обучителните и бойните задачи на военното формирование екипировка и осигуряване.
 - Състояние и качество на оказваната профилактична и медицинска помощ.
 - Възприятие за битови условия и хранене на личния състав.
 - Степен на удовлетвореност на военнослужещите от битовите и професионалните условия, както и от качеството на предлаганата храна.
 - Съвместни дейности.
 - Количеството и разнообразието на спортните дейности във войсковите формирования.
 - Превенция на рисково поведение и нарушенията на военната дисциплина.
 - Възприятие за злоупотребата с алкохол и употреба на психоактивни вещества.
 - Нагласи за работа с разнороден етнически състав от военното формирование.
 - Възприятие за равнопоставеност и дискриминация.
 - Ниво на професионален стрес.

Приложение № 18

към чл. 49

Правила за практическа психологична работа на непосредствените командири

I. Работа по отношение на отделния военнослужещ

1. Да се приема военнослужещият като личност, като се зачитат, уважават и удовлетворяват, в рамките на уставните изисквания, неговите потребности.

Да се обръща особено внимание за:

- финансови, семейни и/или лични проблеми;
- употреба или злоупотреба с алкохол и/или лекарствени препарати;
- протичане на адаптацията на новоприети военнослужещи;
- проблеми в комуникацията;
- безпокойство, тревожност и песимизъм;
- несправяне с възложените задачи.

2. Да се поставят ясни цели, които да са конкретни, измерими и изпълними:

2.1. Да се определя конкретната роля на всеки военнослужещ при изпълнение на задачите, като се поставя ударението върху:

- взаимната ангажираност и включеност на военнослужещите от военното формирование в изпълнението на поставените задачи и значимостта на индивидуалните постижения;
- приемане на целите и ценностите на военната система;
- създаване атмосфера на внимание и загриженост за здравето и безопасността на военнослужещия при изпълнението на поставените задачи;
- доверие към подчинените.

2.2. Да се осигуряват необходимите ресурси за изпълнението на задачата.

2.3. Да се използват единни критерии за оценка на резултатите.

2.4. Да се признават вложените усилия и проявената компетентност чрез формиране на:

- чувство за ясна, навременна и еднозначна връзка между реално показаните резултати и получената от военнослужещите оценка на изпълнението на задачата;
- усещане за приемане и зачитане на знанията, уменията и компетентността на военнослужещия при поставяне на задачи и отдаване на заповеди от страна на командирите;
- възможност военнослужещият да получава признание за положените усилия.

II. Работа по отношение на военното формирование като цяло

1. Да се поставят ясни и значими цели и задачи, които дават смисъл на усилията и трудностите, с които се сблъскват и преодоляват военнослужещите. Да се осигури:

- съвместно участие и взаимозависимост между военнослужещите в хода на изпълнението на поставените задачи;
- еднакво отношение и условия към всеки военнослужещ, чувство за справедливост и доверие;
- спазване на дисциплината като необходимо условие за отговорно и съпричастно изпълнение на поставените задачи;
- възможност за общо прекарване на свободното време и за общи положителни преживявания.

2. Да се постигне доверие и съпричастност към взетите от командира решения чрез:

- показване на компетентност и професионални умения при организиране на войсковия живот, водене на занятия и вземане на решения;
- проява на загриженост както за благополучието на военното формирование, така и към отделния военнослужещ;
- достоверност и изчерпателност на информацията;
- проява на грижа и внимание към подчинените военнослужещи;
- признаване на вложените усилия от всеки военнослужещ;
- проява на доверие във възможностите на военното формирование;
- подчертаване на значимостта и ролята на военното формирование.

3. Да се следи за следните признаци:

- слаба вътрешна сплотеност на военното формирование;
- ниска ефективност на военното формирование при изпълнение на поставените задачи;
- чести конфликти между военнослужещите;
- неудовлетвореност на военнослужещите;
- чести отсъствия по здравословни причини;
- свръхчувствителност към критика;
- пренебрегване на заповеди;
- безмълвно или открито противопоставяне и агресивно отреагиране.